

GRUDA

X
1933
1

MESEČNIK ZA KMETSKO PROSVETO

GRUDA

Revija za kmetško prosveto. — Izhaja vsakega prvega v mesecu. — Celoletna naročnina Din 30.— Za dijake in vojake Din 20.— Posamezna številka Din 3.— Uredništvo in uprava: Ljubljana, Pražakova ulica 8/1. Račun poštne hranilnice v Ljubljani št. 13.440. — Glasilo „Zveze kmetških fantov in deklet“ v Ljubljani. — Izdaja konzorcij „Grude“ v Ljubljani (Stanko Deu). — Urejuje: France Gerželj.

Tiska tiskarna Slatnar, družba z. o. z. (L. Vodnik in A. Kaez) v Kamniku.

VSEBINA:

Griša Koritnik: Zeleni prapor — France Gerželj-Vlado Kreft: Ob desetletnici — Jože Bradač: Deset let „Grude“ — Ivan Albreht: Zemlja kliče — Dr. Janže Novak: Božična poslanica — Griša Koritnik: Smo fantje z vasi — Anton Ingolič: Anka — Ivan Albreht: Fantovska — Albin Podjavoršek: Za novo Pravdo — Radovan Gobec: Pesem kmetške mladine — Dr. Igor Rosina: Kulturna slika naše vasi — Ksaver Meško: Kmet — F. Kulterer: Človek in bakterije — Fr. Ljubič: V barakah — Janko Kač: Začarana koza — Tine Janhar: Naši „Grudi“ za desetletnico Tone Gaspari: Sin — Gustav Strniša: Kmet v viharju — Jože Lavrič: Spomini iz ujetništva — K. Wyszomirski: Zveza kmetške mladine poljske republike — Mirko Mršol: Kdaj? — Ivan Kronovšek: Kmetški mladini širom Slovenije — Ivan Albreht: Oa sanja — Kotiček za dekleta — Organizacija — Uganke — Listnica uredništva.

Pri znani domači tvrdki

Ivan Jax in sin

Ljubljana, na Gosposvetski cesti 2

kupite najugodnejše najboljše
šivalne in pisalne stroje,
kolesa

Popravila izvršimo v lastni delavnici. — Ceniki zastoj in franko
Daje se tudi na obroke in na hran. knjižice

GRUDA

MESEČNIK ZA KMETSKO PROSVETO

1.

JANUAR 1933

X.

Griša Koritnik:

Zeleni prapor

*Zemljica rodna, gruda zelena,
tvoji smo borci, slušaj naš glas:
z božjo ljubeznijo si posvečena,
bodi nam nada, bodi nam spas!*

*S krasom cvetice, s klasom pšenice,
z grozdom in gozdom mamiš oči,
grudi so sočne tvoje gorice,
tvoje je krilo morje rasti.*

*Tvoji smo v sreči, tvoji v nesreči,
nate gradimo dom in oltar:
ti le kljubuješ sili besneči,
greš zmagovito skozi vihar.*

*Zemljica rodna, gruda tlačana,
nada vekóvna žuljavih rok:
zate se bije pravda izzvana —
prapor pravice dal ti je Bog.*

*Vodi nas k soncu, vodi k svobódi,
dvigaj nám srca, krépi roké:
prapor zeleni, v borbi nas vodi,
bodi nam znak zmagovitega dne!*

Ob desetletnici

Po slovenskih kmetskih domovih, na policah in v omarah, v knjižnicah društev in organizacij, v priročnih knjižnicah mnogih šolanih ljudi je uvrščenih devet lepih knjig „Grude“. Deseta pa se ustvarja in piše. Teh devet knjig je našemu kmetsko-mladinskemu gibanju devet let zbiranja, devet let kulturnega dela in ustvarjanja. Kmetška mladina upravičevo zre s ponosom in samozavestjo na ta svoj delež, ki ga nenehoma, iz leta v leto, prinaša v hišo slovenske kulture. In v deseto leto gre delo in ustvarjanje našega kulturnega kapitala, ki je neuničljiv dokument ustvarjajočega duha slovenskega naroda.

V deseto leto! — Napovedujejo, pišejo in slavijo se jubileji za znanost, kulturo in politiko zaslužnih mož, toda v vsem tem častljivem slavju je tih opomin, da bo treba počasi skleniti z življenjem zadnji račun. Taki so jubileji ljudi. Kulturnim tvorbam in ustanovam pa so jubileji le potrdilo njih dosedanjega dela, njih upravičenosti in znamenje ter vera za naprej, za novo ustvarjanje in oblikovanje.

Tako glejmo in premišljujmo tudi desetletnico „Grude“.

V kulturno, gospodarsko in politično razgibanem 1924. letu so bili že trdno položeni organizacijski temelji kmetsko-mladinskega gibanja. Mnogo prej vznikla kmetška ideja je pred tem ustvarila le politično in stanovsko življenje. Prosvetno in kulturno pa jo je bilo treba šele potrditi in utrditi. Storila je to mladina, zavedajoča se po kmetški ideji svojega prosvetnega in kulturnega poslanstva, s katerim ji je omogočeno ustvarjati neminljive tvorbe za svoj kmetški stan in ves narod. Deset let „Grude“ nam priča, da je tako.

Takratni voditelji in organizatorji kmetskega mladinskega gibanja so vedeli ceniti pomen tiska. Spoznanje, da kmetški fant in dekle še nimata ne leposlovnega, ne idejno-organizatoričnega lista, ki bi bil izključno njima posvečen, pa je že ustvarilo prvo podobo in seme naše današnje „Grude“. K uresničenju „Grude“ je pa še močno prispevalo razgibano in živahno ustanavljanje „Društev kmetških fantov in deklet“ ter organiziranje kmetskega mladinskega pokreta, ki je nujno zahteval čim močnejšo duhovno povezanost posameznih članov in organizacijskih edinic. K temu pa se je pridružila še potreba po listu, ki bo narodu in vsemu svetu izpričeval stremjenja in kulturno delo mladega kmetskega rodu, potreba po listu, ki bo učil in vzgajal ter raznašal med mladino po vsej domovini svobodno kmetško misel.

Iz teh vzrokov in v takem okolju se je potem ustvarila v letu 1924. „Gruda“, ki je postala glasnica kmetskega mladinskega gibanja ter duhovno tesno povezala kmetško mladino. Ustvarjena je bila takorekoč radi kmetske mladine, da tej mladini služi kot kulturni posrednik, služi za vzgojo in izobrazbo ter ji je skratka duševna hrana. Z leposlovjem in strokovno izobrazbo pa se je „Grudino“ poslanstvo razširilo na ves kmetsko-delavski dom ter šolano inteligenco, ki dela in se udejstvuje roko v roki s kmetškim človekom v kmetskem gibanju.

V znamenju tega poslanstva obhaja „Gruda“ svojo deset-letnico.

1924 — 1925

Ivan Albreht

Dobro urejena in pestra prva številka „Grude“ je našla mnogo odziva ne le med samo kmetško mladino, kateri je bila namenjena, temveč tudi med ostalimi stanovci, zlasti med našim izobraženstvom. Urednik, pisatelj in pesnik Ivan Albreht, je mahoma zbral okoli „Grude“ širok sotrudniški krog priznanih slovenskih pisateljev in pesnikov, obilno pa so se odzvali tudi sotrudniki s strokovnimi in poljudnimi članki. V tej dobi skozi oba letnika močno prevladuje leposlovje: pesem, krajša povest in črtica, številni pa so tudi prevodi, zlasti iz ruske literature (Dostojevski in Drozdov), ki so „Grudi“ dali globljo vsebino, ki pa je bila za kmetško mladino nemara pretežka, dasi je vrednost „Grude brezdvomno dvignila v književnem oziru zelo visoko. Poleg prevodov iz ruščine je v tej dobi „Gruda“ prinašala daljše prevode iz češčine, angleščine ter celo iz starogrščine Aristofanesovo komedijo „Acharnjani“. Glavni povesti, Ivana Albrehta „Zemlja naša mati“ in Miloša Štiblerja zanimiv potopis „V Dalmacijo“, pa sta skozi oba letnika tvorili leposlovno hrbtnico.

Poučni in strokovni spisi so poleg leposlovja v glavnem izpolnjevali vsebino „Grude“. Večinoma so spisi obravnavali strokovna in gospodarska vprašanja; idejnih razprav je bilo manj in še te so v glavnem prikazovale slovanski agrarizem, kar pa je prav, ako pomislimo, da se je takrat pri nas kmetška misel šele pričela močno utrjevati ter je bilo zato potrebno, da je mladina dobila kar najširšega obzorja o kmetškem gibanju ter praktične organizatorične nasvete.

Ostalo vsebino so izpopolnjevale drobne zanimivosti, organizacijska poročila in koristni nasveti ter nekaj malega ugank.

1926 — 1927

V letih 1926-27 je urejeval „Grudo“ tov. Stanko Tomšič. V glavnem je ohranil že prej nakazano vsebinsko usmerjenost, vendar pa je soditi, da se je sotrudniški krog precej skrčil, zlasti je to vidno v letniku 1927, vsled česar je vsebinska pestrost nekoliko padla. V tej dobi sta si bila leposlovje in idejno ter strokovno pisanje precej uravnovešena; v letniku 1927 so celo vidno prevladovale idejno-organizatorične in strokovne razprave, ki so dale „Grudi“ nekako vzgojno in izobraževalno težino, kar pa je gotovo samemu mlademu kmetškemu gibanju koristilo ter navajalo našo mladino k še intenzivnejšemu premišljevanju mnogoterih važnih vprašanj.

Stanko Tomšič

S številnimi pesmimi so v tej dobi sodelovali Ivan Albreht, Koritnik Griša in Gustav Sterniša, zlasti pa † Srečko Kosovel s svojo preprosto, globoko občuteno liriko. Jedro proze pa so tvorile povesti Ivana Albrehta „Vsakdanje zgodbe“, Tone Gasparija „Splavarji“ in „Invalid Klemen“ in Ivana Matičiča „Životarci“.

Izmed organizatoričnih člankov in razprav je bila za kmetsko mladino gotovo najvažnejša pomembna razprava Učenikovega Stanka „Gorjančev Jože“, ki je nekak abecednik ustanavljanja in vodstva „Društev kmetских fantov in deklet.“ Na to razpravo še posebej opozarjam našo mladino.

1928 — 1929

Dr. Janže Novak

Z letom 1928 se je vsebina „Grude“ bistveno spremenila od vsebine v letih 1924, 1925 in 1926. Težišče vse vsebine so postale pereče kulturne in socialne razprave in nešteti krajši članki, ki so na podlagi kmetске misli razčlenjevali in razpravljali premnoga vprašanja iz našega javnega življenja ter vprašanja samega kmetско - mladinskega gibanja. To dobo lahko imenujemo nekako „idejno revolucijo“ v življenju naše „Grude“, ki sta jo takrat urejevala tovariša dr. Janže Novak in Dolfe Schauer. Dasi je bilo v tej dobi leposlovje, zlasti v letu 1928, kar najmanjšega obsega, sta vendar oba letnika silno pestra in zanimiva. Morda je v njih najvidnejši organizacijski porast ter močno poživiljenje in notranja poglobitev samega gibanja. Številna društvena poročila ter dopisi pričajo o tem. Ustanavljala so se v tem času še nova „Društva kmetских fantov in deklet“, gibanje se je razmahnilo ter iskalo nujno mesto v „Grudi“, da tu izpoveduje svoje misli in predloge ter zahteve. Burni takratni politični dogodki so vse to še povečavali, in mladina je iskala dna, kamor ji je vreči sidro, da je val ne zanese v sredo političnega dogajanja. Upravičenost take temeljite vsebinske izpremembe v „Grudi“ bo mogoče kasneje določiti, danes je še prezgodaj. Toda eno je jasno: ta doba je pognala močne idejne korenine mladinskega kmetskega gibanja, mimo tega pa se je lotila čisto socialnih vprašanj, približala gibanju slovenskega malega človeka, kmeta - delavca in bajtarja, ga aktivizirala ter tako ustvarila enotnost v socialnem gledanju našega mladinskega gibanja, ki se je v kasnejših letih jasno izkristalizirala.

V teh letih je pri „Grudi“ sodelovala poznejša urednica, pokojna tov. Marija Novakova, ki je v tej dobi posvečala vso skrb leposlovju, kolikor ga je sploh bilo, pre-

Dolfe Schauer

vajala mnogo iz srbohrvaščine ter urejevala kotichek za dekleta, medtem ko sta urednika posvečala vso pažnjo idejni in organizatorični vsebini „Grude“.

1930 — 1931

† Marija Novakova

Z urejevanjem pok. tov. Marije Novakove je pričela „Gruda“ polagoma prehajati v usmerjenejšo obliko. Leposlovna vsebina je dobila spet svoj prejšnji poudarek. Sledilo je zato mirno uravnoteženje vsebine, ki jo je uredila urednica prav spretno, zlasti v letu 1930, ko ni imela „Gruda“ celoletne povesti. Prej nekoliko opuščeni različni koticčki in drobne zanimivosti, so se jeli uveljavljati. Niso pa mogli priti do širšega razmaha radi množičih se organizacijskih in društvenih poročil. Pričele so tekme koscev in žanjic, prosvetno organizatorični tečajji „Zveze kmetskih fantov in deklet“, udejstvovanje „Kmetске Prosvete“ ter intenzivno sodelovanje slovanske kmetске mladine. Vse to je zahtevalo mesta in prostora v „Grudi“. Tako je naglo pričela rasti „Organizacija“, kar je pa le znak intenzivnega in pozitivnega udejstvovanja vseh sil kmetsko - mladinskega gibanja, česar je bila pok. urednica neizmerno vesela.

Da se v „Grudi“ še bolj prikaže sodelovanje same mladine, je uvedla „Poskuse iz naših vrst“, kamor fantje in dekleta pošiljajo svoje duševne stvaritve. S tem je tudi v tem pogledu skušala čimbolj aktivizirati naše mlade vrste. Neprecenljive pa so njene zasluge za dekliški kotichek, v katerem je skušala polagoma izoblikovati pravo gospodinjsko dopisno šolo, kar ji je pa usoda preprečila.

V tej dobi je Gruda dobila svojo trdno in stalno vsebinsko obliko in razpored, ki najbolj odgovarja potrebam našega gibanja ter zadovoljuje čitatelje. Kolikor se bo „Gruda“ po obsegu večala, toliko se bo njena vsebinska oblika tudi vedno in vedno izpopolnjevala.

France Gerželj

1932

S tem letom je zaključen deveti letnik „Grude“. Do svoje smrti ga je urejevala pok. tov. Marija Novakova; drugo polovico letnika pa je uredil tov. France Gerželj.

Celoletna povest, Bitenčeva „Bajtarjeva hči“, je ena izmed mnogih resničnih zgodb, ki jih vaški fantje in dekleta doživljajo radi ljubezni, ki je kmetski starši čestokrat nočejo priznati in ji dati svojega blagoslova. Po naših vaseh je še vedno ukoreninjen običaj, da premožna gruntarjeva hči ne sme poročiti siromašnega bajtarskega sina in narobe. Posledice so povečini usodne.

V „Bajtarjevi hčeri“ je pisatelj prikazal enak problem: enostranska ljubezen, ki ne more prinesiti družinske sreče. Povest je pisana v lepem in

prijetnem slogu in prepletena z dogodki, ki ji dajejo zanimivost in ki prikazujejo pestre slike vaškega življenja. Želim, da bi bila v pouk in opomin vsem onim, ki še danes strogo ločijo kmetško-delavsko ljudstvo v kmetško buržuazijo in kmetške plebejce.

V ostalem je „Gruda“ ohranila lanskoletni vsebinski raspored: dosti je dobrih in lepih pesmi, avtorji mnogih so pravi kmetški fantje, da imenujem samo tov. France Mastnaka, čigar pesmi so res prava umetnina. Številne so tudi krajše povesti in črtice. Daljši tekst tvorijo „Spomini iz ujetništva“, ki se bodo nadaljevali v 10. letniku in ki zaradi napetega in realističnega prikazovanja vojnih grozot, trpljenja in včasih neprisiljenega humorja tesno priklenejo čitatelja. Tudi idejni in poučni članki so dobri, nekateri posebno značilni za usmerjenost kmetškega gibanja. Z veseljem in zadovoljstvom pa moram ugotoviti, da so se zelo pomnožile vrstice v „Organizaciji“, tako da je moral konzorcij „Grude“ povečati obseg revije za 4 strani. Te vrstice in dopisi so znak, da je kmetško-mladinsko gibanje tudi v organizacijskem pogledu na zmagovitem pohodu. Poučen je bil našim dekletom „Kotiček za dekleta“; uganke in druge drobne zanimivosti so bile številne in pestre.

Napredek devetega letnika je viden: z vsako številko se je „Gruda“ idejno, literarno in organizatorično izpopolnjevala. Ta pot in naloga sta ji naloženi tudi v bodoče.

Iz razgovora z urednikom „Grude“

Neizprosna usoda, ki odmerja človeku mesto na zemlji in pota skozi življenje, je mnogo prezgodaj pretrgala nit življenja urednici „Grude“ † tov. Mariji Novakovi. V najlepših letih, sredi snovanja in ustvarjanja je preminula. Naša „Gruda“ je z njo izgubila voditelja. Ker je „Gruda“ utemeljena v idejnem okviru kmetškega gibanja, smo spričo te nenadne izgube urednice stali pred težkim vprašanjem, kajti urednik „Grude“ mora biti njen duševni vodnik, poznati mora in v sebi občutiti kmetškega človeka in vse njegovo hotenje, ramo ob rami s tem človekom se boriti za cilje kmetškega gibanja, z njim ustvarjati bodočnost kmetškega stanu. Upam, da smo vprašanje dobro rešili. Urejevanje „Grude“ je bilo poverjeno kmetškemu sinu s pravo kmetško mentaliteto, ki že več let aktivno sodeluje v kmetško-mladinskemu gibanju.

Ob priliki se je najin pogovor zasukal na vprašanja o našem gibanju, kmetškemu tisku, kmetški socijalni literaturi in literaturi sploh. V tem razgovoru mi je tov. urednik na vprašanja, ki so se tikala „Grude“, prikazal svoje mišljenje kakor sledi:

Urednik France Gerželj

1. Tvoj načrt za urejevanje „Grude“?

Vsak načrt je zame neke vrste vera in cilj obenem. Nerad govorim o njem v toliko, kolikor postane s tem tak načrt že obljuba in dolžnost. V tem primeru obljuba in dolžnost do kmetsko-mladinskega gibanja ter do občestva čitateljev „Grude“ sploh. Sam veš, da je načrt šele načrt, njega uresničenje pa zavisi — zlasti kadar gre za revijo, časopis ali kaj podobnega — od stoterih pogojev, včasih čisto nepredvidenih in nepričakovanih.

V podrobnosti izdelanega načrta Ti sicer ne morem navesti, kajti vprav podrobnosti se pri ustvarjanju sameposebi oblikujejo in vrivajo v načrt.

V glavnem se moj načrt urejevanja naslanja na samo idejno usmerjenost našega kmetsko-mladinskega gibanja. To se pravi, da bo imela po tem načrtu urejevana „Gruda“ prej ko slej vidno socijalno-kulturno linijo, tekočo v razmahu družabnega razvoja, ki je danes otipljivo zmagovit ne le v diferenciranju socijalnih in gospodarskih vprašanj in interesov po slojih, razredih in njih organizacijah, temveč tudi kulturnega ustvarjanja in sprejemanja teh kulturnih stvaritev in dobrin. S tem ne bo „Gruda“ le vzročna, ampak aktivno dejstvovala kot glasilo kmetsko-mladinskega gibanja v socijalnem in kulturnem razvoju slovenskega naroda. Sicer je bila ta linija, v kolikor tiče idejnih člankov in razprav, že v prejšnjih letnikih naznačena, medtem ko je ostal leposlovni del, glavna povest in ostala literatura v vezani in nevezani besedi, „neprizadet“, ko da bi literatura ne smela biti tisto pero, ki žene in najgloblje posega v socijalno dogajanje. Prav v tem pogledu je treba prelomiti z malomeščansko tradicijo, ki v imenu „umetnosti“ spretno prikriva širokim slojem, ki so vendar odločilni faktorji tako kulturnega in predvsem socijalnega dogajanja, svoj zaton in propad, ovira naravni družabni razvoj ter s svojo kritiko brezobzirno zavrača kot „tendenčno neumetnino“ vsako umetnino, ki nosi v sebi vzmet družabnega razvoja, ki razdira malomeščansko tradicijo in gledanja na poslanstvo umetnosti.

Po tem načrtu bi se poleg utrjevanja idejnih smeri ustvarjala z „Grudo“ in njeno pomočjo prava socijalna kmetsko-delavska literatura, ki edina more pokazati v pravi podobi našega kmetsko-delavskega človeka, ki se edina more boriti za njegova socijalna in kulturna gledanja in cilje in biti prav zato prava življenjska umetnina. Seveda, vse je odvisno od tega, v koliko bode k takemu literarnemu in umetnostnemu ustvarjanju pristopili naši slovenski literarni delavci iz sedanje mlade generacije in koliko takih ustvarjalcev nam bo dala bodočnost. — Moje upanje je veliko.

Zunanji videz in razpored vsebine tako poznaš. Tega ne bom izpreminjal. Skušal ga bom le izpopolniti in tako napraviti „Grudo“ čimbolj upoštevano, prikladno in potrebno slehernemu kmetsko-delavskemu domu, ki je ali pa bo po svojem naravnem položaju in razvoju nujno postal droben člen kmetsko-delavskega gibanja. Zakaj, pozabiti ne smem, da nosi „Gruda“ seme socijalnega in kulturnega hotenja kmetsko-delavskega človeka; to je zame važno; vse ostalo je drugotnega pomena, bodisi v prijetnost, zabavo in razvedrilo, ki je pa vsakemu gibanju tesno odmerjeno, zato si tega tudi ne stavljam v

svoj načrt. Kar se mi bo pa zabave in razvedrila zmuznilo v „Grudo“, bo to res razvedrilo, ki ga pa jaz ne bom kriv ter upam, da mi ga čitatelji ne bodo zamerili!

2. V čem vidiš pomen „Grude“ za kmetsko-mladinsko gibanje?

Svoj „notranji“ načrt urejevanja „Grude“ sem naslonil na idejno usmerjenost kmetsko mladinskega gibanja. Tudi moji predniki so bržčas storili isto. In če greš čisto k početku, moreš samo ugotoviti, da je pričela „Gruda“ izhajati zaradi kmetsko-mladinskega gibanja. Mimo tega dejstva ne more nobeden urednik „Gruda“ vršiti torej od rojstva do danes važno nalogo: med naše fante in dekleta prinaša duha in spoznanja kmetskega gibanja. In narobe: vanjo prinašajo ti fantje in dekleta svoja spoznanja, svojo socialno borbenost, svojo izobrazbo, svojo kulturo. Tako je torej „Gruda“ tišča vez, ki duševno oplaja poedince kmetsko-mladinskega gibanja ter jih druži v tesno in trdno idejno in duhovno celoto.

Mimo tega pa nosi „Gruda“ kot glasnica tega gibanja hotenje in ustvarjanje mlade kmetske generacije v svet, med ljudi, med čitatelje. Brez nje bi tega mlado gibanje ne moglo vršiti tako hitro in intenzivno.

Posebej je še „Gruda“ vsemu slovenskemu narodu dokument vzgoje, izobrazbe, kulturnega in socialnega dela kmetsko-mladinskega gibanja.

V tem ležijo bistvenosti pomena „Grude“ za kmetsko-mladinsko gibanje.

3. Mesto in vloga „Grude“ v naši literaturi?

Literarni zgodovinarji bi mi utegnili zameriti, ako si prilastim njih pravice. Prej ko slej je bila in bo „Gruda“ posvečena tudi literaturi — daljše povesti in književni teksti, novele, črtice in pesmi. Po teh literarnih delih se ustvarja sotrudniški krog „Grude“. Njegova dela dajejo „Grudi“ mesto v naši literaturi. Vlogo „Grude“ v naši literaturi je zato mogoče določiti edino po vrednosti teh del. V tem smislu Ti ne morem odgovoriti na vprašanje, temveč Ti odgovarjam na vprašanje le z načelnega vidika.

Vsaki kulturni in literarni reviji pritiče zraven drugega še posebna vloga — idejna usmerjenost, ki je tudi ustvarjajoča komponenta v celokupni narodovi književnosti. Znano je, da v tem pogledu različne slovenske revije zastopajo različne idejno-kulturne usmerjenosti, tako je „Dom in Svet“ katoliški, „Ljubljanski Zvon“ svobodomiseln in naprednjaški, „Svoboda“ socialistična itd. V tej usmerjenosti se potem zrcali vsa vrednost in vloga posamezne revije. Kolikor je taka usmerjenost v skladu z duhom časa in družabnim razvojem, tolikor večjega pomena in cene je vsaka revija. Žal, da kljub raznolikim idejnim smernicam mnoge naše slovenske revije služijo na koncu koncev malomeščanskemu gledanju na življenje, literaturo, kulturo, socialna vprašanja in zlasti na umetnost, ki je po tem gledanju nekaj izven življenja in zato nikakor ne sme in ne more služiti še tako človečanskim in življenjskim ciljem. Po tem gledanju pride sleherno duševno delo in umetnost, ki si je drznila

dvigniti glas o resničnem življenju in velikih socialnih borbah posameznih ljudi in stanov, pod „nezmotljivi“ mikroskop ter je obsojena kot tendenčna. Tako imajo pri nas na Slovenskem umetnost zaprto v skrinji, kjer služi sama sebi.

Proti takemu gledanju je danes zmagovita po vsem svetu socialna literatura, ki je s svojo umetnostjo za človeka in življenje, ne pa zaradi same sebe.

„Gruda“ bo ustvarjala socialno kmetško-delavsko literaturo. Ustvarjala bo za kmetško-delavskega človeka, ki mu je žaljiva in zoprna malomeščanska kulturna darežljivost „belega“ in „črnega“ književnega in literarnega kruha.

Vlado Kreft

Jože Bradač:

Deset let „Grude“

Upravnik „Grude“ J. Bradač

Deset let je tega, ko je stopila na vas med kmetško-delavsko mladino drobna „Gruda“. Ni se silila v ospredje, ni se trkala na prsa, češ, glej me, ti, slovenski svet, ampak ponižno je prišla, ponižno, toda z veliko samozavestjo: bila je nosilka nove miselnosti, novega gibanja. Vzbudila je kmetško samozavest in povedala, da je vsa pravica tega sveta le v žuljavih rokah. In ko se je razrasla in ko bi se morala usidrati v vsaki slovenski kmetški hiši, je v letih 1927 in 1928 nenadoma omahnila... Nekateri so že mislili, da so strte peroti njenega poleta, brez sredstev je, so dejali, in brez moči, konec je bo. Toda niso računali, da je od početka že sejala seme svojega razmaha. Fantje in dekleta po vaseh, so vedeli, kaj je „Gruda“. Zavedli so se, da je „Gruda“ njihova last, da je „Gruda“ le za nje in iz njih, skomignili so z rameni in priskočili na pomoč. „Gruda“ smo spet dvignili in danes stopa v deseto leto svojega življenja, krepka, močna... osvaja si naše domove, zabava jih, uči in vzgaja, kajti ona je predstavnica naših fantov in deklet, glasiteljica kmetških rok...

Kaj naj zapišem za popotnico v novo desetletje? Kakšne načrte naj ji dam na pot? Novi časi prinašajo nove razmere. Vse vre. Kriza brez konca. Delavne roke so omahnile... Tu naj „Gruda“ pove: ne bojmo sel Pritisk razmer nas ne bo strl. Iz starih ruševin se poraja novo življenje. Eni dobi sledi druga — kakor so kmetskim puntom sledili dnevi kmetške svobode. Ob tem razvoju naj „Gruda“ bodri, organizira, uči in vzgaja, da bodo vsi, ki se gibljejo v našem pokretu, pripravljeni ob vsaki uri, kajti, kdor je navzoč pri zidanju zgradbe, ta zgradbo pozna in se zna v njej najti. Današnji časi, časi gospodarskega nereda, nas ne smejo zapeljati v zaspanost. V najhujšem mora biti človek najbolj čuječ, delaven in požrtvovalen.

In kdo je lastnik nove dobe? Lastnica nove dobe je mladina in tej je posvečena „Gruda“. Kmetskim fantom in dekletom, ki si v potu svojega obraza režejo vsakdanji kruh, tem je namenjena, njihova je, in zato so oni njeni.

In prav zavoljo tega je naša naloga velika: „Gruda“ naj najde novih prijateljev in prijateljic. Vsi, ki jo čitate, vsi ki delate ž njo in ob njej, si obljubite, da ji poiščete novih potov. Vsak fant in dekle naj zastavi korak in zbere vse sile, da „Grudi“ utre pot med one, ki jim je namenjena. V vasi, v kmetske delavske domove, kajti čimveč je naročnikov in naročnic, tem močnejši je list, tem jačji so valovi pokreta.

Deset let leži za nami, deset novih je pred nami. Naj se v bodočih desetih letih uresniči naš načrt, ki je preprost in izvršljiv, če ga bomo podpisali vsi: „Gruda“ naj bo glasnica vsake slovenske vasi!

Tega doseči ni težko! Težko bi bilo, če bi ne imeli krepke volje! Volje, preiskati vse občine, vse vasi, kajti v vsaki imamo novih prijateljev in prijateljic. Zato pa si zapišimo ob desetletnici v svoje srce: s krepkim delom, s požrtvovalnostjo, z agitacijo in organizacijo bomo dali „Grudi“ 10.000 novih naročnikov, da se bo naše gibanje razlilo v vse kraje naše domovine. „Gruda“ pa bo stala kakor prijateljica in svetovalka vsakomur ob strani.

Razrasti in izpopolniti se mora, iz našega dela iz naše volje.

Če bomo vedeli vsi, da je „Gruda“ glasilo vsakogar izmed nas in nas vseh skupaj, nam ne bo težko žrtvovati zanjo nekaj svojega časa in dela, posebno, če bo imela pred seboj cilj: Ena sama velika kmetsko delavska družina pri nas, vsi med seboj bratje in sestre, tovariši in tovarišice.

Fot. A. Kornič

Zima

Zemlja kliče

I.

Popotnik, ki hodiš jesenski čas mimo Brodi, ne postajaj, ne oziraj se in ne poslušaj! Kaj veš, kakšne moči spe v tej razmehčani soteski, kadar se zamegli nebo in začne vlaga tiščati na zemljo?! To ti je čas, križ božji, ko se iz Rebenic na desni in Ravni na levi odpirajo vrelci in potuhnjeno sipljejo vodo po brežinah, vodo ves dan, vodo vso noč, vedno le vodo in vodo in vodo, tako potihoma, da niti ne čuješ, pa vendar tolikanj vztrajno, da si kakor splašena išče poti po neškasti dolini. Kdor tedaj hodiš tod, ne zanašaj se na pot! Lahko se ti vidi bela in peščena, pa ti je treba v megli samo dveh, treh neopreznih korakov in si že izgubljen! Kakor da te vlečejo vse peklenške sile nase, se pričneš pogrezati in ti ne pomaga ne kropiti ne moliti: naj se še tako oteplješ in braniš, ležeš globlje in globlje v tla, dokler ti slednjič ne zavrva voda nad glavo. Samo blodne večje bi ti svetile na zadnjo uro.

Tako je v Brodeh, Bog sam naj presodi, menda od vekomaj. Čez leto se po vsem dolu razprostira travnik. Komaj za silo ga namaka skromen potoček. Rdeče-illovnata tla so razgreta in včasih v pripeki tako razpokana, da lahko pahneš pest v raskavi precep. Trava, ki raste tod, je trda in brez soka, bolj stelja nego klaja, vendar ta svet oba lastnika visoko cenita. Grčar, ki domuje na stopničastem holmu sredi Rebenic, in Tršar, ki ima domačijo v sedlastem zatišju v Ravnih.

Tudi ta dva rodova od pamtiveka gospodarita tod. V sosesčini sta, v botrinji sta si in v svaštvu in kdor bo listal po njunih rodovnikih, bo težko našel imena za to raznoliko zapleteno sorodstvo. Leta in leta nihče ne pomni, da bi si bili prišli hiši navzkriž; le še narobe: Grčarjevi so zmeraj pomagali Tršarjevim in slednji zopet prvim, da je končno že veljalo za rek:

„Se razumeta kakor oba Brodniška.“

Česar ni mogel izpodkopati večno glodajoči zob časa, je slednjič izpodgrebla vojna. Oj, tisti strašni čas, da bi ga nikdar ne bilo! Toliko jih je šlo, joj, toliko! Med njimi zapored vsi Tršarjevi in Grčarjevi. Kakor sekira mlade gabre jih je iztrebilo. Drugih je prišlo vsaj nekaj nazaj, izmed teh se ni vrnil niti eden. Starega Grčarja je silno potrlo in Tršarja je skrajna strašno zvilo, ko sta spoznala, da zaman čakata sinov. Poprej sta hodila pokonci in sta se ob nedeljah pred mašo in po njej rada ustavljala pred cerkvijo pri fari ter pomoževala z znanci, zdaj pa sta kakor dve okleščeni in krivenčasti debli prinihala vselej naravnost v cerkev in nista skoraj nikomur privoščila niti pogleda, kaj šele besedo! Še drug z drugim menda nista kdo ve kaj govorila, ampak sta bržčas hodila skupaj bolj iz stare navade nego žavoljo družčine. Pri krstnem kamnu sta se pod korom vsakokrat razšla. Tršar je zavil v svojo klop nad zakristijo, Grčar v svojo blizu pridižnice, a vzlic temu sta bila tako nekam drug z drugim spojena, da je tudi v božjem hramu vsa srenja čutila njuno navzočnost. Oba sta pokašlje-

vala in čim je poleg pridižnice zahrkal Grčar, se je kakor na povelje iznad zakristije s hrapavim kašljem oglasil Tršar. Mladina, ki hitro pozablja gorje in bridkost pa povsod najrajši išče sonca in smeha, se je kmalu jela smejati tudi tej medsebojni zakoreninjenosti obeh sosedov, češ:

„Še umreti ne bosta mogla drug brez drugega.“ — — —

Vrhu vsega hudega je Tršarju, ki je bil dobrih deset let mlajši mimo Grčarja in je imel eno samo edino hčer, precej tisto leto po vojni hripa pobrala ženo. Tako je bilo povsod potrjeno upanje, da bo edinka Jerica sama zagospodinjala na razsežnem premoženju, pa se je oglašalo nič koliko

Foto ing. Michieli

Kmetska grča

ženinov. Dekle bi bila že temu ali onemu rada dala besedo, toda staremu se ni nič kaj mudilo in je vse pripomnje o pomanjkanju delovnih rok samo godrnjaje opovrgel:

„Saj danes lahko delajo stroji.“

Kupil je gepelj, da ni bilo treba toliko mlatičev, kupil je to in kupil ono, da nazadnje malone res niso pogrešali nobenega para rok. In bolj je bežal čas, bolj se je pričeval korenina pomlajati, kakor da ne leze nanj

šesti križ, ampak da pričakuje šele tretjega. Iznova je kar na lepem jel ob nedeljah zopet postajati pred cerkvijo in se družiti z mladežjo, ki je še vsa zelena in polna očetnih naukov komaj jemala gospodarske vajeti v roke. Mesto pipe se je začel postavljati z viržinko in še klöbuk je včasih potisnil malo na stran, češ:

„Kaj mislite, da ne znam več vasovati?“

Zgodilo se je tudi, da se je kakšno nedeljo popoldne odpravil z doma in zavil v gostilno. Tam se je koračil in junačil in je oštir marsikak liter napolnil na njegov ukaz. Ko ga je vino ogrelo, je stiskal pesti in krilil z rokami kakor strašilo v koruzi pa hreščal in vriščal, da je bila vsa soba polna samo njegovega glasu:

„Kdo mi more ukazati, da bi šel v kraj? Ali nisem še zmiraj Tršar? Komur se ne ljubi čakati, naj se kar drugam ozre! Meni se nikamor ne mudi.“

Samski oštir Lisec, ki je hkratu županil v srenji, ga je bodrilno trepljal po ramenu:

„Prav se ti je posvetilo, Jaka! Le nikar ne dajaj iz rok, saj ti je itak vojna vzela najlepši del življenja!“

„Ali ni res?“ je ugajalo Tršarju. „Ti razumeš, ko si pameten in veš, kaj se pravi živeti! Čeprav mi ni bilo treba v vojake —“

„Seveda,“ je sladko prekinil župan, „še tebi v vojake, kakopak! Ali ni dosti, da so te spravili ob tri sinove in še ob ženo? Kdo bi bil pri nas poznal špansko hripo, da ni bilo vojne?“

Iz zakajene soparice so se trgali pritrjujoči glasovi in župan se je stisnil čisto k Tršarju.

„Na tvojem mestu,“ mu je šepnil, „bi se jaz še oženil!“

„Kaj deš?“ se je vdovcu razlezel obraz. Kakor mu je bila misel všeč, je le v smehu odkimal:

„Nak, Lisec, ti si pa hujši ko pustnega torka brat! Ali me misliš res zonegaviti —“

„Nič ne kimaj!“ se je dvignil župan in pripomnil, da zdaj da on za en štefan. „Boš videl, kako pametno in prav govorim.“

Bolj ko je Tršar pil, bolj mu je ugajalo oštirjevo prigovarjanje, dokler se ni odločil:

„Kakor amen pri očenašu: Tvoja naj velja!“

In je začel dajati za pijačo, da se je vino curkoma pocejalo raz mizo. Kdor je maral, je pil, in kdor je hotel, je lahko slišal, da ostane Tršar še dalje Tršar in gospodar, pa naj se mu tudi ves svet postavi po robu.

(Dalje prlh.)

Kmetska mladina, naročaj svojo edino revijo

„GRUDO“

Božična poslanica

V dneh trpljenja in ljudskega ponižanja se izpolnjujejo božje obljube in prihajajo Odrešeniki na svet. Tiho in sveto je njihovo rojstvo — komaj pastirji in ribiči, cestinarji in grešniki občutijo, da je moral stopiti v njihove vrste tisti, ki so mu naložena velika dela in zato tudi velike žrtve za odrešitev ponižanih in razžaljenih. Njegove ideje, njegova dela, njegove žrtve delajo junake, apostole in evangeliste iz prej neznanih Petrov in Pavlov, Tomažev in Matevžev, ki osvoje z zmagovitimi idejami svet in prikažejo zmagovitega Odrešenika poznim rodovom v vsej njegovi zasluženosti in slavi.

Ni rimsko suženjstvo in teptanje človeške osebnosti s strani tedanjih mogotcev, ki so z bogastvom in mečem obvladali svet, bolj kričalo po Odrešeniku sveta, kot kriči po Odrešeniku današnja doba modernega suženjstva, doba kapitalizma, ki ropa z zlorabo proizvodnih sredstev in iznajdb človeškega duha ter z zlorabo politične moči v državi delavnemu človeku sadove njegovih žuljev, če ga ne pripravi ob delo sploh in ga pusti kot izobčenca iz velike družine dela počasi poginiti in propasti.

Mi pastirčki in ribiči, kmetiči in delavci, mi vsi, ki nas tudi žuljave roke ne rešijo skrbi za vsakdanji kruh, ki nam tudi zasluge za preživljanje cele družbe ne dajo dostojanstva in časti družabnega ugleda in moči — mi pa čutimo, da se je že rodil odrešenik današnje dobe. Njegove ideje, katerih je polno ozračje kot angelskega petja zvezdnata božična noč, nas kličejo, da postanemo apostoli in evangelisti nove dobe. Kot je Kristusov nauk napravil vse ljudi za otroke božje in dediče nebeškega kraljestva, tako mora nauk današnjega odrešenika napraviti vse za otroke tega sveta in dediče celokupne ljudske gmotne in duhovne kulture. Ta kultura mora služiti vsem, ki jo ustvarjajo in množe, ne pa samo tistim, ki so se polastili proizvodnih sredstev in iznajdb človeškega duha, jih podredili svoji osebni dobičkalnosti in zaslužjili delovnega človeka.

Z veliko armado človeštva, ki se bori za smiselno, smotreno gospodarstvo na vsem svetu, za gospodarstvo, ki bo imelo pred očmi potrebe in dobrobit vsega človeštva in vsakega posameznika — s to veliko armado koraka v boj tudi naše kmetsko, naše mladinsko gibanje. To gibanje ne sme pozabiti tega najvišjega bojnega smotra, ko mora v dnevni borbi reševati toliko nalog, katere mu nalagajo čisto naše slovenske in jugoslovanske razmere.

Naj povdarim samo eno: Stari zmajujejo z glavo nad novimi razmerami. Ne morejo se vživeti v razmere, ki so nastale po razbitju Avstrije. Mi se moramo vživeti in se vživljamo, ker smo mladi. Iščemo potov in načinov za uspešno gospodarsko udejstvovanje v novi državi in v novi Evropi, ki ni več gospodarica sveta, niti same Evrope, ko v strahu zapira na vseh straneh vrata pred konkurenco iz ostalih delov sveta. Nič več ne moremo

kriti izgub svojega narodnega gospodarstva s prihranki naših izseljencev. V tesni hiši moramo ostati doma vsi — izseljevanja ni več! — in iskati načina, kako se bomo preživeli! Težka vprašanja.

Ne morejo se vživeti v razmere, ki so nastale z zahtevo kmeta in delavca po odločilni politični moči v državi. Brez kmeta in delavca pa ne gre! Po načelu: Obogatimo se, stvorimo fronto bogatih, vladajmo — ne gre. Preveč gleda opozorjena masa na prste. Karteli, monopoli in korupcija ne morejo uiti ljudski sodbi. Stari so zbegani. Mi moramo vedeti in vemo za sodbo, vemo za pot!

Veliko družabno nalogo vrši kmet z obdelovanjem zemlje. Za vse jo obdeluje, vse preživlja. V svobodnem kmetskem domu, v zvezi z naravo, z vsem živim nehanjem pod solncem vzgaja nove naraščaje, ki obnavljajo človeško družbo, ki so steber zdravja in moči, rezervar duševne svežosti in mladosti vsega človeštva. Kdo bi mogel in smel odrekati temu činitelju stalnost na njegovem koščku zemlje, ko tako stalnost zaposlenja in preživljanja zahteva za sebe tudi vsak industrijski delavec?

Prav pa ima poslednji, če povdarja, da je prav on največja žrtev, neposredna žrtev kapitalizma. Gorje kmetskemu narodu, če ne razume in podpre tega delavca v borbi proti moderni sužnosti!

V te smeri gre pot sodobnega odrešenika. Na to trnjevo, borbe polno pot so usmerjeni koraki pastirčkov in ribičev, kmetičev in delavcev, ki hočejo slediti angleškemu petju v bodočnost po križevem potu k zmagi.

.....
Griša Koritnik:

Smo fantje z vasi . . .

Smo fantje z vasi,
žilave rasti
slovenske besede,
pogumne krvi.

Smo tamkaj doma,
kjer morje šumlja,
kjer trta rodi —
in sneg ne skopni.

Ni fantov nas mnogo,
gojimo pa slogo:
če sila preti,
je eden za tril

.....
Anton Ingolič:

Anka

Vsega je bilo na Cvetkovini, ki je kraljevala vrhu llovšaka in se pozdravljala s farno cerkvijo na sosednjem polenškem hribu. Hiša je bila zidana in z opeko krita; v prostornih svinjakihi so poležavale rejene svinje in brezštevila pujskov je krulilo in se rvalo od jutra do večera; v hlevih pa je ves dan prežvekovalo in mukalo ter čakalo pomladi.

Ko je starega Cvetka v nedeljo popoldne zamikalo, da bi videl svojo družino v ograjenem dvorišču, je odprl vsa vrata svinjakov in hlevov. O, tedaj je bilo pred hišo trušča in dirindaja! Telički in pujski so kar ponoreli od veselja, še celo voli so se razgibali, krave pa so brez prestanka mukale, svinje krulile in žrebeta razgetala, med vso to živadjo pa so begali koštruni, ovce in jagnjeta in se je podila jata kokoši, petelinov, gosi in rac. Stari Cvetko pa je stal pri vodnjaku, kjer sta hlapec in dekla napajala žejno družino in se oziral ponosen okoli sebe. Čez čas pa je stopil proti vežnim vratom:

„Ana in Anka, pridita in poglejta, kako so zrasli čez zimo!“

Kmalu je prišla na prag njegova žena Ana in močna tridesetletna hči Anka.

Ana je v strahu in veselju karala svojega moža:

Kosci . . .

Proti domu . . .

„Kaj že spet počenjaš svoje norije! Vse kokoši in gosi bodo ponorele, da jih ne bo mogoče spraviti v staje!“

Cvetko pa se ni zmenil za njen strah.

Čez čas se je okrenil k Anki:

„Poglej vse to življenje! Ali ga boš mogla voditi, ko ne bo več naju?“

Anka se je še ozirala nekaj časa po dvorišču, potem pa odšla brez besede v svojo sobico.

Na dvorišču pa je mukalo, meketalo, krulilo, gagalo in rezgetalo, da je bilo slišati po vsem llovšaku in še čez na sosednje hribe. Gospodarji in gospodinje so prihajali na prag in kazali na Cvetkovino:

„Že spet kliče mladega gospodarja!“

Anka pa je tedaj sedela na svoji postelji in strmela skozi okno.

O, saj ve, koga bi bilo treba na Cvetkovini, ki ima njiv, travnikov, gozdov in živine za tri močne kmetije! O, ona ve, koga si sama želi že od tistih let, ko je začutila v sebi dekle! Toda vse njene želje ne morejo premagati tistega strašnega in neznanega, ki se je pred leti, ko je bila še skoraj

otrok, vsadilo vanjo in ji venomer pravi, da bo nesrečna, če se bo poročila. O, koliko trpi radi tega! Kako si prigovarja že deset let in kako ji prigovarjajo drugi, da je to neumna misel, ki si jo je nekoč vbila v glavo! A nič ne pomaga. Čim bolj si tako prigovarja, tem odločneje ji pravi, naj bo prav srečna in vesela, venomer ji tišči nekaj v srcu in ji brani, da bi se nasmejala od srca.

Že tedaj, ko je Topolnikov Jernej postajal ob nedeljskih popoldnevih pred njihovim dvoriščem in se pogovarjal z očetom, a s svojimi očmi iskal Anko, ki se je prav tedaj ko nalašč mudila kje na dvorišču, že tedaj se je zbudilo v njej nekaj, da jo je oblilo sladko, ko je videla Jerneja ali slišala njegov vrisk ob poletnih večerih. A že tedaj, pred desetimi leti, ji je bila ta sladkost zagrenjena s strašno mislijo, da njej ni usojeno, da bi bila kdaj njegova žena. Toda prišli so dnevi, ko se ji je zazdela njena slutnja prazna in otročja, in tedaj je dala Jerneju besedo. Pa zopet so jo prevzele zle slutnje in prosila je Jerneja, da sta odložila. Dve, tri, štiri leta sta tako odlagala, dokler ni Jernej vzel nenadoma bogato Krečarjevo vdovo izpod cerkve. Anka je jokala, a od tedaj je še bolj verjela svojim slutnjam in ni hotela niti slišati o ženitvi. Ker pa je oče pešal in hlapec ni zmozel vsega, se je lotila Anka vsakega dela. Lica so ji postala trda, telo močno, da je ukrotila konja. A srečna ni bila. Nekje v dnu jo je žežalo po nežnih besedah, po srčici in veselju. Misli so ji še vedno uhajale k Jerneju. Posebno pa od tedaj, ko je pred letom stara Krečarica umrla in je Jernej vedno češče prihajal gori na Ilovšak in se spet ustavljal ob plotu ter se razgovarjal z očetom. O, kako težko se je premagala, da ni ob takih prilikah postopala po dvorišču! A nesreča je hotela, da je baš takrat bilo treba z dvorišča ali vrtu tisoč reči. O, da bi ne bilo te črne misli, bi se ne mogla ustavljati več svojemu srcu, svojim staršem in štirim faram naokoli, ki jo že vso zimo poročajo z Jernejem!

Zunaj je še vedno vreščalo in se naganjalo, Anka pa je sedela na postelji in si skušala končno dokazati, da so njene slutnje otroške in neutemeljene. Toda to, da jo je Jernej pred leti zapustil in vzel staro, a bogato vdovo, je vedno znova potrdilo njene slutnje.

Nenadoma pa je zaslišala z dvorišča Jernejev glas.

Vzdrhtela je in se pognala na prag.

„Bog daj, Anka! Pri vas je glasno kot na svatbi!“

„Ravno prav si prišel, Jernej,“ je menil Cvetko. „Dovolj so se nadvijali. Boš pomagal, kaj? Anka pridi še til!“

In začeli so poganjati živino v hleve. Še hlapec in dekla in celo Ana so morali pomagati. Mladih teličkov, pujskov in žrebet kar ni bilo mogoče spraviti v staje. Vendar se je dvorišče polagoma spraznilo. V hlevih pa je naraščal hrup...

Jerneju se je šele v mraku posrečilo, da je bil sam z Anko. Dolgo je iskal besedo, s katero bi pregnal za vselej njene temne slutnje, radi katerih sta oba že toliko trpela.

„Anka, morava se končno domeniti,“ je počasi začel. „Pred desetimi leti je bilo, ko si mi dala besedo. A že naslednji teden si jo preklicala. Štiri leta si delala tako, nazadnje si dejala, da je sploh vse zaman. Jaz sem bil tedaj kot neumen. Nisem vedel, kaj sem delal. Prav tedaj me je začela ogo-varjati Krečarica in vzel sem jo. Vem, ti misliš, da radi bogastva. Toda motiš se. Sam ti ne morem povedati, kako se je bilo zgodilo. Mogoče sem jo vzel iz maščevalnosti, mogoče pa zato, da se ne bi bil popolnoma pogubil in bi v delu in skrbeh na njenem velikem posestvu najlaže pozabil tebe. A nisem te mogel.“

Fot. S. Grom

Žanjice

Obmolknil je, čez čas pa je bruhnilo iz njega:

„Anka, jaz ne morem več brez tebe! V nedeljo pridem in se zmenimo. Ti pa pusti svoje otročje misli, saj si vendar že v letih!“

Jernej se je dvignil in stopil za korak k Anki, ki je drhtela ob oknu.

„Torej, kako misliš, Anka?“

V Anki je vse pritrdjevalo, a besede ni mogla spraviti iz sebe.

Jernej jo je vjel za roke in ji pogledal v oči, ki so se še v mraku bleščale.

„Naj pridem ali ne?“

Anka je uprla svoje oči vanj in pokimala.

Jernej jo je tesneje stisnil za roke, čez hip pa jo objel in poljubil na usta.

*

Pašniki so bili ko žamet na gosto porasli z zeleno bujno travo ter čakali čred, polja so klicala po plugu, ki bi jih razoral, da bi trpeče sladko ječala, klicale so sejalca, da bi prišel in jih oplodil, da bi spet lahko rodila.

Toda na llovšaku in še v treh sosednjih farah niso slišali tega klica.

Pripravljali so se samo na svatbo.

„Ali že veste, da je Anka v oklicih?“

„Čujte, vso faro je povabila na svatbo!“

„Glejte, pa jo je vendar pamet srečala.“

„In ta Jernej bo imel sedaj kar dvoje bogatih kmetij in ženo, da ji ni para.“

„Čudno, čudno . . .“, je šlo skozi vasi.

Anka pa je kipela od sreče. Kot osemnajstletno dekle je tekala po poljih in travnikih in se smejala od veselja! In tam od sosednjega hriba je neprestano vriskalo in pelo. Vse, vse: ljudje, polja in gozdovi, telički in žrebeta, še stari samotni voli so jo pozdravljali in ji veselo prikimavali. Anka je bila srečna. Anki ni ničesar več branilo, da se ne bi nasmejala prav od srca.

Samo v nedeljo zjutraj, ko je pri odhodu v cerkev njena mati zajokala naglas in venomer ponavljala, naj ji ljubi Bog da zdravja, je Anko za hip stisnilo v srcu od neznane slutnje, a še tisti hip jo je preplavilo novo veselje.

Ljudje še niso pomnili take svatbe. Ves Ilovšak in Polenšak je bil zbran na Cvetkovini, vse sobe so bile polne svatov. Ves hrib je bil preplavljen od veselih vzklikov, petja in godbe. In sredi tega veselja Anka s svojo srečo!

Drugo jutro se je slavlje znova začelo.

Anka je bila še srečnejša!

Prišli so še svatje iz sosednjih far in prinesli vina, potic in mesa. Prišla je noč, vstalo je jutro in se nagnilo v večer ter vstalo znova, a svatbe še ni bilo konec. Sobe so bile tako polne svatov, da so nazadnje morali godci na dvorišče in je mladina plesala kar na trati pred hišo. Kaj zato, če je bilo zvečer hladno in je od severa še pihal mrzel veter, kaj za ugovore starih očetov in mater! Kdo more zastaviti pot veselju, ki je nenadoma planilo iz vseh teh ljudi, ki poznajo sicer samo delo in skrbi? Kaj bi moglo zabraniti Anki, da ne bi plesala do onemoglosti z Jernejem na rosnih trati, da ne bi pila, če je žejna, da se ne bi hladila zunaj v hladnem pomladanskem večeru? Saj ji je predolgo bila neznana vsa ta sreča! Kaj zato, če se je še drugi večer prehladila in jo je zdaj pa zdaj zbadlo v prsih in plečih. Taka malenkost ji pač ni mogla preprečiti, da ne bi bila storila vsega, v kar jo je gnalo njeno neugnano veselje.

Šele v četrtek so se svatje razšli.

In šele v petek so spet zagledali zemljo, ki je klicala po semenju.

Jernej je odšel s hlapcem orat, Anka pa z materjo in deklo razgrinjat krtine in grabljat s travnikov listje. Jernej je sicer dejal, naj ostane doma, ker je bila močno prehlajena, toda kako naj ostane doma, ko je v njej toliko sreče, ko mora vendar ven na solnce, da se okoplje v njem kot se kopljejo razorane njive! Nič ne de, če jo še vedno bode v prsih in ji postaja sapa težka! O, vse to ne more zmanjšati njene sreče! To ji ne more braniti, da ne bi vse jutro opravljala in se ozirala tja dol, kjer se je kadilo izpod Jernejevega pluga.

Toda proti mraku, ko je mati odšla pripravljat večerjo, dekla pa dajat svinjam in je Jernej oral na drugi strani hriba, jo je obšla taka slabost, da je morala sestiti na zemljo.

Samo za hip posesti, si je mislila. Toda sama ni vedela, kdaj so se ji oči zaprle in je legla na zemljo, ki ji solnce še ni izpilo strupenega mrazu. Ležala je tam na rosni travi sredi razoranih njiv in nič ni čutila, kdaj jo je solnce zadnjič obsjalo in jo je zajel mrak.

Šele glasno Jernejevo klicanje jo je zbudilo.

Vstala je in se opotekla k prestrašenemu Jerneju. V prsih, pljučih in v vsem telesu pa jo je žgalo. Skušala se je smejati, a se ni mogla. Vse ji je postalo tako čudno. Samo žgalo jo je.

A to ni bila več sreča! To je bil ogenj, ki ga niso mogle več ugasiti mokre rjuhe!

O, to je bil ogenj, v katerem je še tisto noč zgorela!

*

Kot pred tednom so se tisto nedeljo zbrale množice okoli Anke; a to niso bili več svatje, ki bi jo spremljali pred oltar, marveč so bili to pogrebci, ki so jo v solzah in molitvah položili v grob.

.....
Ivan Albreht:

Fantovska

Zakaj pa zvezde sijajo?
Da nam k dekletom svetijo.

Zakaj le meni sijajo?
Samo, da žalost dramijo.

Minila so že leta tri,
odkar mi draga v grobu spi.

In vendar zvezde svetijo.
Le dveh najlepših nič več ni:
ugasle ljubi so oči,
v njih zatonilo je nebo ...
O, naj le zvezde sijajo,
jaz pojdem v grob za ljubico ...

.....
Albin Podjavoršek:

Za Novo Pravdo

I.

V 15. stoletju so udarjale našega kmeta strašne „šibe božje“. Lakomni plemiči so uganjali z njim „našim današnjim pojmom neumljive“ orgije. Osebno svobodo so uničili. Kockali in popivali za kmetske glave. Z grozo razmišljajo dandanes naši „moderni“ možgani na „prvo poročno noč“, ko je moral novo-

poročeni mož prepustiti svojo nevesto „zakonski“ postelji svojega gospodarja. Da, saj so tako določali takratni zakoni moči, nasilja in gosposke pravice! In se je zgodilo, da je ta pravica moči ubila slehernega, ki ji je prišel v kremplje. Namesto sreče je sejala nesrečo. Iz vseh kotov kmetskih bajt je zrla groza in stud v življenje. — Potem: Bili so Turki. Kar je ostalo domačim pesjanom, so pograbili ti. Pobjjali moške, onečaščali ženske, kradli otroke. Vojni plen. Pravica nasilja. Pravica meča: „Gorje premaganim!“ In kobilice in lakota in kuga! In tako dalje se vleko žalostne zgodbe skozi vso zgodovino kmetskega življenja. Same šibe božje, ki so redčile kmetski živelj do skrajnosti. A obenem poglobile duše zaostalih, da so začele goreti z novim sijajem. Bojeviti duh pradedov je vzplamtel v klic po starih pravicah svobode in miru.

Svoboda! Zlata beseda, ki jo zastonj iščejo ljudje skozi vekove. Misel, ki dviga gladne, da grabijo za nože in sekire. Misel, ki tli od večnosti v človeški duši, da bi zrastle k soncu. Pojm, ki hoče enakost in bratstvo vseh ljudi. Ali smo v resnici ustvarjeni po božji podobi? In če smo, zakaj in čemu tlačimo drug drugega? In če smo, čemu nimamo mi istih pravic kakor vsi drugi, ki jih je postavila „božja volja“, da vladajo!

Mir! Sveta beseda, ki drgeta že od početka sveta. Kaj ubija Aba. Človek z od Boga vdihnjeno dušo ubija brata za mali dar. Vladar podložnika. Sosed soseda. Narod narod! Vso propast pa nosi tisti, ki mu je življenje posebljen mir, ki stremi le za delom svojih rok in za dihom blagoslova zemlje. Mir! A mir usidrati sebi ter vcepiti ga drugim se pravi: bojevati se! A bojevati se za mir = ubiti tistega, ki je o samem sebi prepričan, da ga je ljubi Bog zato ustvaril, da mu ne bo treba ničesar delati, temveč le živeti na račun žuljev delovnega ljudstva, ki da je zato ustvarjeno in postavljeno na to zemljo, da redi človeka — boga ter mu v svojo propast pomaga kopičiti kapital. Tak „samozvanec“ je „šiba božja“. Borba proti njemu je borba za najelementarnejše človeške pravice, ki so: svoboda, mir, ljubezen. A v vseh teh visi vprašanje kruha, t. j. gospodarstva!

Gospodarski pretreslaji, ki so vsesali vase vso moralo „ljubezni do bližnjega“ ter jo pretvorili v zasmeh ali ironijo, so vzbudili znani klic in boj za stare pravice gospodarske in po nji telesne ter duhovne samostojnosti, ki so jo naši predniki 15. stoletja vrgli v svet z bojnim klicem „Za staro pravdo!“

II.

Gospodarstvo naše dobe se je razvilo iz liberalizma, ki je sprožil načelo, da je vse gospodarstvo svobodno ter ne sme imeti nobenih ozirov na človeka kot množico in da sme potemtakem služiti le samemu sebi. Iz te in tej sličnim idejam se je bohotno razvil kapitalizem, ki je samo prevzel dedščino fevdalizma, t. j. srednjeveškega gospodarskega sestava. Kapitalizem je do skrajnosti razvil individualizem (t. j. ljudi, ki mislijo o sebi, da jim mora vse človeštvo služiti). Tehnika je ustvarjala industrijo, fabrike. Liberalno gospodarstvo je siromašilo kmetske domove, katerim je jemalo zaslužek s tem, da je diktiralo cene poljskim oziroma kmetskim pridelkom. Poleg tega še vremenske ujme,

kakor suša, toča itd. K temu davki, ki so dostikrat potegnili iz kmetskega hleva zadnji rep živine. Vzroka sta bila dvojna: kmet je postal kot „svobodnjak“ prepuščen samemu sebi, zemlja je bila izčrpana, produktivnih možnosti ni bilo nikjer. Davki so tirali kmetska posestva na boben. Doma pa polno lačnih ust, ki so čakala grizljajev. A na drugi strani iz zemlje rastoče fabrike, ki so rabile delavcev. V polpreteklem času je nastal znani „beg s kmetov.“ Kakor svojčas Turki, so grabile mašine kmetsko kri, da jo odtujé rodni zemlji. Nastajal je novi stan: delavci; kmet, ki je dal iz sebe gosposko, je rodil tudi delavski stan. Novo gospodarstvo s stroji je sesalo ljudi, ubijalo moške, pregnalo žensko od družinskega ognjišča ter jo tako onečastilo v njenem materinstvu. A še nedoletno mladino je postavilo iz objema domovinskega istotako med črne stroje. Delo je rastlo, a z njim dobiček, ki pa se je stekal v blagajne kapitalističnih gospodarjev. Započeli so se boji med kmetskimi potomci — industrijskimi delavci ter kapitalizmom, ki so se razlezli v vse družabne sloje. Imenujemo jih socijalni boji. V teh bojih se je vsa družba razdelila na dva

V pričakovanju . . .

tabora: v prvem so bili gospodarji, ki niso hoteli prav ničesar slišati o delitvi dobičkov, na drugi strani pa množica delovnega ljudstva, kmetov in njihovih sinov delavcev, ki so tako rekoč robotali kapitalističnemu gospodarstvu, mu bili glede kruha izročeni na milost in nemilost, zraven boreč se za pravice, ki bi jih lahko imenovali tudi boj „Za staro pravdo!“

III.

Že mnogo let pred svetovno vojno je bilo kakor na dlani, da je treba nekega izhoda. Socijalni boji (boji za materialne dobrine, boji za boljši in pravičnejši košček kruha) so razgibali vsa ljudstva, lahko rečemo, vse družabne plasti narodov. Kajti eno je skoraj neizpodbitno: gospodarska podlaga je izhodišče vseh idej, vseh mišljenj. Ta materijalni nazor je globoko zasidran v vsakem človeku, pa bodisi da ta ali oni to v svojem idealizmu še tako prekleto taji. Mimo tega nauka tudi ne more noben pokret, pa najsi je še tako nadnaraven. Naš kmet je postavil v svoji jasnosti znani pregovor:

„Vsaka ljubezen pogleda najprej v želodec!“ Narodova filozofija pa je najmerodajnejša, ker je najnaravnejša in ker je v svojem bistvu brez vplivov. In to bodi za nas merodajno! Vse ideje so rastle, rasto, a bodo rastle tudi v prihodnosti, iz tvarnih dobrin.

Svetovna vojna je preobrazila zemlje, narode, ljudstva, a najhujše pretresla posameznika. V večnem pokolju, ki je trajalo štiri dolga leta, je do dobra preosnovala duševnost vseh tlačenih ljudi. In postavila tisti zagonetni vprašaj, ki še dandanes straši kakor Damoklejev meč nad obličjem zemeljske oble: Čemu? Kdo je odnesel dobiček? Ali je to delo zvezd, ki kujejo človeštvu usodo, ali je to sila razdivjane narave? Ali pa je bilo vse to le izraz duševnih sil, ki so zaradi vprašanja kruha eksplodirale, da začrtajo pot Nove Pravde? Ali le zgolj slučaj, zaviti v haljo dobrote božje previdnosti, ki pripada vsem materialno podjarmljenim narodom, ki so skozi vekove sanjali o svobodi, Svobodo? Bodi kakorkoli — naš vek ne more doumeti, kar bo jasno poznim rodovom. Eno pa končno vendarle lahko razumemo: Išči prave in človečanstva so dvignili glave, spoznavši, da je nastala Nova doba, dvig ljudstev iz objemov teme. A najsilnejše dejstvo je, da je pod dojmom zavesti svoje ogromne moči vstal kmetski stan, da roko v roki z delavstvom — izgubljenimi sinovi — stopi na pozornico svetovnega življenja in svetovne zgodovine!

V porazu, ki ga kmetstvo čuti v svojem gospodarstvu, ko (pod sistemom današnjih gospodarskih sil in kapitalističnih diktatov na vsem svetu) propada samo v materialnem smislu, čuti svoj dvig. To slišati je sicer paradokсно. Vendar nam bo razumljivo, če pomislimo, da današnji kmet v vsem vesoljstvu niti v božjo voljo nič več ne zaupa, niti ne verjame. Prav tako, kakor da bi vedel, da je zanj merodajno le lastno delo, lastna pest, lastna misel, ne oziraje se na levo ali desno. V tej samozavesti gleda svojo bodočnost, oziroma bodočnost svojih rodov. Živci kmetskega — lahko bi se izrazili: splošno delovnega stanu, t. j. kmetska mladina, razumeva čase, ki prihajajo, ko bo treba stopiti na plan v poslanstvo za človečanstvo. Orgije, ki jih današnja vlada-joča družba uganja na račun malega človeka, vseobča gospodarska kriza, združena z ogromno brezposelnostjo malih ljudi v vseh deželah sveta, so le prehodna, bolna doba novih, boljših časov.

IV.

Gotovo smo na prelomu dveh važnih dob, česar se morda vsi skupaj še premalo zavedamo. Naše družbe vladajoči sloji so se prehudo zagrizli v samega sebe. Vsi moralni zastori so padli. To vidimo zlasti dandanes v času „gospodarske krize“. V industrijskih krajih gledamo na tisoče brezposelnih družinskih očetov z lačnimi družinami. Vse življenje so žrtvovali fabriki. V dobi gladu jih taista ne pozna. V dobi gladu se jim vrača misel tja, odkoder izvira njih kri. V kmetske domove, v delo na kmetski grudi.

A kmetski domovi? Krotke golobičice zro naokrog s svojimi ljubkimi očmi. Krotke golobičice? Niso li to temni vrani, ki kvakajo samemu sebi beden konec? Glej, v hišo pritiskajo šibe božje, strehe razpadajo, zidovje se

ruši! Nikakor! Niso to krotke golobičice, niso črni vrani — to so v pomanjkanju, iz bede zrastle možgani, ki znajo misliti vsevdilj! Novo kmetsko pokoljenje, ki gloda v bodočnost, nova mladina, ki bo — dosevši do svojega cilja — nov steber družabnega reda. Vse bridkosti, ki jih je skozi zgodovino prenašal kak stan, obvisi na nekem pokolenju. Kakor grehi gredo iz roda v rod tudi trpljenja. Kakor rodi greh pradedi reakcijo na poznem potomcu, rodi reakcijo tudi trpljenje.

Kmetska mladina se vrača k rožmarinu in petelinjemu peresu. V obliki knjige in peresa. Z močjo svojih možganov. Vseeno je, kje in kako in pod katero firmo. Nezavedno družijo vse zdrave isti nagon, ki jih vodi k višjim idejam. Kajti izobrazba je dandanes stvar, ki edina more v objemu z materialnim dvigom človekovim združiti vse zdrave ljudi, ki niso okuženi s prastarimi predsodki družbe. In to predvsem vladajoče družbe, ki trosi po svetu v vseh mogočih oblikah laži — kulturo hlapčevanja pred „višjim“ bitjem kakega degeneriranega „gospoda“ ali „milostive“, lažikulturo meščanske laži in morale hinavstva, farizejstva in poljubljanja rok za drobtine, ki padajo z mize bogatinove. V novih gospodarskih oblikah, ki jih bo prinesla bodočnost, vzgojiti se in poglobiti svoje duše z najradikalnejšo izobrazbo, treba v boj za stare pravice in splošno človečansko Novo Pravdo! In tako se bo zgodilo, da — sekira — droben kos železa — ne bo več sekala mogočnih hrastov, a noben hrast ji tudi ne bo dal toporišča! To bodi najvažnejši nazor nove mladine!

.....

Radovan Gobec:

Pesem kmetske mladine

Zaplavaj pesem čez daljave,
poslednjo vas naj glas prešine:
da konec kmetskemu je robstvu,
da dan zdaj kmetske je mladine!

Kaj glasno v gozdu tam odmeva,
šumi čez polja in planine,
čez log, vasi do neba sega?
Pokret to kmetske je mladine!

Le srp in snop in s plugom brana,
naš Gubec kralj in Stol davnine!
in geslo: „V boj za staro pravdo!“
orožje kmetske je mladine.

Zato le plavaj pesem vneta,
zabuči bor in vsa planina,
le brusi kosa se in geslo:
„V boj stopa kmetska omladina!“

.....

Ne pozabi, da živi „Gruda“ iz svojih sredstev,

zato

plačaj takoj naročnino!

Kulturna slika naše vasi

Vedno se mi je zdelo krivično, da naši intelektualci posvečajo problemom slovenske vasi tako malo pozornosti. Kajti naša vas je vendar ona važna edinica, iz katere se tvori ves živčni sistem in kryni sestav našega naroda. Ako smo našli bolezenske pojave v veliki družbi ali nezdrave izrastke v celotnem gospodarstvu, kje jim iščemo kali, če ne v slovenski vasi, kje jim tiči prvi vzrok, če ne v izravnoteženju našega podeželjskega gospodarstva. In tudi našemu optimizmu je prvi in konečni argument: „toda naša vas je zdrava.“

Kakor da to raziskovanje za znanstvenika ne bi bilo dovolj interesantno. Vsaka malenkost, vsaka nijansa kulturne ali gospodarske slike slovenske vasi se mi zdi pomembna in važna. Koliko barvitosti je v njenem sestavu bodisi, da že iščemo kulturnih fines ali gospodarskih statistik. Vsak okraj tvori pri nas sliko zase, vsak bi moral imeti svojo uprav z ozirom na gospodarski sestav okraja prilagodeno kmetijsko šolo, vsak postaviti svojo svojevrstno gospodarsko in kulturno pjatiletko.

Koliko zanimivih razlik med gospodarskim ogrođjem na primer pohorske občine s samostojnimi kmetijami in skoraj viničarskim miljejem haloške vasi. Kaka kulturna razlika med tudi gospodarsko visoko civiliziranim načinu produkcije savinjske doline in prekmurskim še takorekoč rodbinskim združništvom. Ali med okolico mesta, kjer so še edino donosna vinogradniška posestva meščanov in kjer je pravi kmet že skoraj iztrebljen in gorenjskimi domačijami iz „Cvetja v jeseni“.

Gotovo so kmetijski referenti po okrajih, ki jim je v tej smeri določen delokrog. Toda tudi naših društev naloga je, da zbirajo vsaj material, vsaj kulturno in gospodarsko statistiko svojih okolišev in tako pomorejo do celotne točne gospodarske in kulturne slike naše vasi, ki je še doslej zdaleka nimamo.

Tako pa lahko podamo le nekakšen pregled, podčrtamo le nekatere značilnosti našega vaškega kulturnega miljeja.

Dve grupaciji vidim, ki se mi zde tipične za slovensko vas in nje kulturno sliko.

Na eni strani „župana — gostilničarja in posestnika“ in z njim trgovca z najlepšo hišo v vasi, včasih dva, tri polgospoških skoraj — veleposestnikov, nekaj prekupčevalcev, še kak mesar in gostilničar in manjši štacunar, skratka „jaro gospodo,“ naše vasi. Okoli njih in običajno v zvezi z njimi vase zaključeno učiteljstvo in v modro pretehtani dištanci župnišče. Tudi pet do sedem pravih kmetov — kulakov spada sem in kak inteligentnejši srednji kmet.

Nikdo ne bo zanikal, da niso to ljudje, ki, odkar je padel fevdalizem, izključno vodijo vse javno življenje naše vasi. Oni prirejajo veselice, so v načelstvu posojilnice in požarne brambe, vodijo knjižnico in agitirajo pri

volitvah, vršijo nabiralne akcije in odločajo o občinskem proračunu. Skratka, to so ljudje, na katere se bo obrnil okrajni glavar za kake informacije, ki si stoje v prijateljskih odnošajih z orožniško stanico in ki imajo skoraj edini „zveze“ tudi izven vasi: politično in gospodarsko. — Kar je naša vas civilizatorno in gospodarsko dosegla — in to je razmeroma zelo mnogo — se ima nedvomno zahvaliti tem ljudem. Oni takorekoč posebljajo avtoritativni princip na vasi. Oni inkorporirajo razumnost in disciplino vasi, red in podrejenost, oni uče in dajejo nasvete. Že njih stariši so bili premožni in uplivni in tako tvorijo takorekoč princip legitimitete. Oni, čeprav so vsekakor nekaj boljšega in sede v gostilniški ekstrasobi, vendar delajo — in gotovo mnogokrat tudi požrtvovalno — za narod. To delo jim nekako samo po sebi pripada, kakor na primer angleški aristokraciji skrb za dobrodelne ustanove.

Suha roba

K službi božji

Fot. C. Švigelj

Tej grupi, temu takorekoč utelešenemu principu avtoritete in legitimnosti naše vasi, stoji nasproti masa „manjših“. Masa, katero se uči in podučuje, za katero se dela, ki je sicer nekoliko manjvredna in se z njo tudi malo zviška lahko govori, ki je večkrat gospodarsko odvisna, toda ki tvori vendar gros, takorekoč ozadje na sliki slovenske vasi. Večkrat so tu srednji in mali kmetje, ki so sicer neodvisni, ki pa niso toliko izobraženi, ki se tudi toliko „za drugo“ ne zanimajo. To je masa onih, ki ob volitvah, če ne bo osebne agitacije, sploh ne bo šla volit ali pa se bo dala pregovoriti. In vendar je to večina. Sem spadajo tudi vsi „bednjaki“: kočarji, mali obrtniki, oferji, najemniki, viničarji, kmetje, delavci, ki delajo v tovarnah, maloposestniki in vsi drugi.

Ta večina ni organizirana in lastnih vodij nima; te dobi iz te ali one politične grupe „avtoritativnih“. Tudi kulturno ni na isti višini, niti ne karakterno. Preveč je tu gospodarske odvisnosti, ki tudi značaj korumpira.

„Štajercijanstvo“ je med njimi na Dravskem polju in v revnih Halozah imelo svoj kader do zadnjega in še danes se to pozna. Kmetstvo samozavest, kakor jo zahteva kmetijski pokret, bo treba šele vzgojiti, ker se ne čutijo mnogokrat kmetje. Tudi imajo gospodarske interese na industriji, ki jih samo-kmet nima. Prirojeni občutek manjvrednosti jim ne daje možnosti za razmah in tudi nezaupljivost je večja. Vsak dan jim je v doslovnem smislu besede borba za kruh. To je naš — „mali človek“.

Ni treba prikrivati, da se tudi naš kmetijski pokret početkoma ni naslanjal nanje. Možnost, da je obstal tudi ob najnevarnejših trenutkih, mu je dala naslonitev na „samostojne“ kmete. Toda res je, da se je v okviru kmetijskega pokreta pokazalo prvo resnično zanimanje zanje, da se jim je prvič dala prilika v okviru kmetijskega pokreta se iz sebe samostojno organizirati v Zvezi agrarnih interesentov, da so končno prvič ob kmetijskem pokretu občutili, da se jim hoče inteligenca kot človeško enakovrednim približati in z inicijativo, ki naj pride iz njih samih, delati z njimi. Doslej se jih je sicer posluževalo, toda izposojalo za namene in cilje, ki jih niso poznali in ki jih niso interesirali. Bili so objekt in postajajo šele subjekt politično-kulturnega dogajanja.

S tem so podane nove smernice javnega življenja na naši vasi, ki so v stanju, da stereotipno kulturno sliko slovenske vasi izpremene iz temelja. Šele z aktiviziranjem tega našega, doslej povsem pasivnega kmetijskega malega človeka, pa se bode dalo govoriti o resnični kulturnosti naše vasi. Ne samo, da bodo prišle v javno življenje nove sile, da se bode obogatelo, tudi pretežni del občutka slovenske manjvrednosti in grda značajna črta zavisti bodo izginile.

Dotlej pa je — morda dolga, morda kratka pot. Jedro slovenske vasi tvori danes srednji kmet, ki je predvsem za gospodarski socialni napredek vasi danes najpomembnejši. On je bil tudi tisti, ki je ohranil slovenstvo, ko je veleposestnik iz Lešnika postal Löschnigg, iz Bezjaka Wessig, iz Vošnjaka Woschnagg in ko je spodnještajerski viničar in kočar občudoval nemško gospodo, če je prišla v branje.

Srednji kmet je temelj združništva. Sam je gospodarsko preslab, da bi našel za svoj produkt zveze z inozemskim trgovcem; dosti pa inteligentnejši, da ga domači prekupčevalec izrablja do skrajnosti. Produktivno in posojilno združništvo je v njegovem osebnem interesu, medtem ko v interesu veleposestnika ali trgovca ni. Značajno je najjačji, ker ima toliko, da ni zaviden in premalo, da bi se sramoval biti kmetom.

Veleposestnik in bogataš v vasi se je pogospodil in je zgubil z vasjo srčno globljo zvezo. On vas sicer še mnogokrat vodi, toda razlog ni v duševni povezanosti, temveč v gospodarski odvisnosti ostalih. On je nekaj „boljšega“ in hodi v gostilniško ekstrasobo. Če je socialen, je iz dobrote, ne iz spoznanja. Tudi je preoportunističen za stvaritelja pokreta. Zveze z mestom, z oblastvom in s širšim denarnim trgovom so mu odvzele elan. Čeprav je uprav baš veleposestnik najbolj agrarec po interesu, ni našel poti v agrari-

zem, kakor češki agrarec. In vendar je njegova naloga po socialni poziciji in po interesu v kmetiskem pokretu.

Premalo, daleko premalo se je zliil s svojo kmetško okolico v slovenski vasi tudi drug važen kulturni faktor — slovenski učitelj. Učiteljstvo v zadnji generaciji se je kmetstvu in kmetški duši odtujilo. Večkrat se mi zdi, kakor da se v svojem srcu čutijo skrajno ponižane, da morajo služiti v vasi med kmeti; kakor da so bili rojeni za ministre in bi jim te časti tudi po vseh božjih in človeških pravicah šle, pa jih je le krivična usoda in človeška zavist pregnala v slovensko vas. Zato premnogokrat gledajo zviška doli na kmeta ter se družijo le z pogospodenim veleposestnikom in vaškim trgovcem, ki mu tvorijo nekako gardo.

In vendar ima malokdo toliko možnosti, da bi ga vsa vas, brez razlike vzljubila kot učitelj. Toda njegovo mesto ni v namrdavanju nad okolico niti ne „in dem Schmollwinkel“. Zavedati se mora, da je on del kulturnega življenja na vasi, da je za to tu, da ne le uči mladino, ampak, da pomaga povsod. Potem bode on notranje zadovoljen in bode indispozicija (nezadovoljstvo) slovenskega kmeta napram njemu — kakor še žalibog prepogosto obstoja — prestala sama od sebe. Vživeti se mora in jaz bi kmetške učitelje vse poženil na kmetije. Makari naj potem tudi trpi kvaliteta podučavanja.

Poznam učitelje, ki so v penziji dve uri hoda od svojega prejšnjega mesta, k njim hodi cela vas po nasvete kakor k očetu in prijatelju. Škoda je in velika škoda, da je vedno manj učiteljev ter pride že skoraj eden na tri učiteljice, ki jim je seveda še mnogo težje uživeti se v kulturni krog vasi. Tudi več, mnogo več resnično socialnega dela je treba — niti ne političnega. Učiteljstvo je v Češkoslovaški agrarno, v Franciji socialistično, pri nas se še opredeljuje. Nadvse važno je, kam se bo odločilo, nadvse važno pa ali si bo znalo pridobiti res srce našega kmeta, kakor si ga je doslej znal pridobiti le manjši del.

K našemu narodnemu inventarju spada in važno mesto v kulturni sliki naše vasi zavzema slovenski duhovnik. On je kot inteligent, kot posestnik v vasi, z avtoriteto duhovnika in s stalnostjo svoje nastavitve za gospodarski dvig slovenske vasi gotovo največ napravil. Nikdo mu tega ne opreka. Tudi se je znal uživeti v kulturni milje vasi bolje kot drugi sointeligent učitelj, čeprav si je vedno vedel ohraniti distanco spoštljivosti, (ki seveda ni vedno iz ljubezni izviral.)

Toda že enkrat sem povdaril in pri tem vztrajam, da je vladajoča duhovniška generacija cepila kulturno enotnost slovenske vasi v verskem oziru. Napravila je verne in brezverce. To je bila velika napaka in tudi velika neresničnost. Verska intolerantnost, ki je bila privzgojena v Šušteršičevi eri, je napravila mnogo zla. Rodila je mnogo farizejstva in hinavščine, na drugi strani pa po nepotrebnem tirala polovico vasi v versko opozicijo in od oltarja ter zanašala sovražnost. Mesto, da bi se versko življenje in življenje duhovnika na deželi duhovno poglobilo, se je pozunanjilo. Gledalo se je na rezultate in zunanji efekt, na zunanja znamenja in po njih se je sodilo.

Eden je imel nebeško kraljestvo zapatentirano v žepu, drugi je že itak od vsega začetka kot liberalec bil hudiču zapisan. In vendar so vsi v srcu točno vedeli, da o kakem resničnem brezverstvu niti govora ne more biti!

Nova duhovniška generacija kakor izgleda, ne bo šla v vsem po izhujenih potih starejše. Predvsem bo čutila mnogo socialnejše. Prepričan pa sem, da že danes zahteva ponotranjenje duhovnega poklica, da se že danes odvrta od kriterija starejše generacije, ki je vrédnotila in presojala vse zgolj po mehničnem izražanju religioznosti in vsled tega tudi v svojem verskem doživljanju samem okostenevala.

In končno se bode moralo v versko mešani državi, kot je naša, tudi za versko propagando najti način, ki bode tolerantnejši kot grožnje z odreko cerkvenega pogreba in odveze in razumsko svobodnejši, kot samo dobesedna razlaga. V svobodomiselstvu slovenskega kmeta — ne v indiferentnosti trgovca ali gospoda v vasi in trgu — se izraža, ne brezverstvo in tudi ne verska mlačnost, temveč protest proti okostenelosti verskega življenja v vasi, ki ga mora svoboden človek v premnogem slučaju občutiti le kot zlaganost in farizejstvo. Svoječasni protestantizem s slovensko biblijo in svobodnim razlaganjem svetega pisma ter svobodno in neizprosno kritiko tudi cerkvenega življenja, je zapustil tudi v našem kmetskem narodnem značaju, vkljub protiinformaciji, svojo neizbrisno sled. In dobro je tako.

Kulturna slika naše slovenske vasi in njena shematika, ki se nam danes zdi že nekako stereotipna, od nekdanje prenešana, je v izpreminjanju. Značilnost takozvanega kulturnega boja, ki je kužil ozračje zadnjih petdesetih let, bo izginila ali postala vsaj drugorazredna. V ospredje bodo stopili novi socialni faktorji. Vas se vedno bolj socialno diferencira.

Vprašanje kmetskega pokreta je, ali mu bo uspelo vse te posamezne socialne faktorje naše vasi — četudi samostojne, vendar žvezane — enotno usmeriti za istimi skupnimi cilji našega podeželja. Naša „Društva kmetskih fantov in deklet“ nam naj kažejo kulturno enotnost naše vasi. Nedvomno pa so ona prvi resnični in odkritosrčni poskus organiziranja kmeta iz kmeta samega. In to samo je že kvas bodočnosti.

.....

Ksaver Meško:

Kmet

Ta streha je moja. In moj ta kot.
Tu jaz sem delavec. In jaz gospod.
In moj tu zunaj ta sadovnjak.
Napolni v jeseni mi kak polovnjak.
In moje to zeleneče polje,
te njive, ki kruh in pogačo rode.
Ko zrem jih, pobožno sklenem roke:
Zahvaljen, Bog! Zavriskaj, srce!

Človek in bakterije

Mnoga stoletja se že bavi učenjski svet z odnošaji, ki vežejo človeka s sočlovekom, živalstvom in rastlinstvom in tako so ti odnošaji v glavnih potezah že splošno znani. Manj znani pa so odnošaji človeka do mikroorganizmov, to je drobnobitij, katerih glavni zastopnik so bakterije. Čeprav je človeški duh že davno dognal, da mora obstojati neki nevidni svet drobnih živih bitij, vendar so bili razni pojavi, ki ji povzročajo ti mikroorganizmi, do nedavnega časa še neznani. Poznamo jih šele dobrih 60 let. Do pravnega spoznanja življenjskih pojavov teh mikroorganizmov smo prišli šele potem, ko je optika in tehnika oborožila naše človeško oko s pomagali, s pomočjo katerih smo ta bitja, katerih velikost znaša povprečno tisočinko milimetra, zazrli.

Nemškemu učenjaku Robertu Kochu pa se je pred petdesetimi leti posrečilo, te bakterije na posebnih vzgojiliščih vzgojiti in na ta način njene lastnosti in življenjske pojave (rast, ploditev, gibanje) študirati in spoznati. S tem se je naše znanje o tem do sedaj nepoznanem svetu silno razširilo in nas dovedlo do spoznanja, da temelji celokupno organično življenje rastline, živali in človeka, da, celi razvoj in obstoj kulture, na teh mikroorganizmih.

Ko se je nahajala naša zemlja še v žarečem stanju, je bilo sleherno organično življenje na njej nemogoče. Čim pa se je zemlja toliko ohladila, da je dozorela za razvoj živih bitij, so bili baš mikroorganizmi prvi, ki so zgradili svoje telo iz enostavnih prvin, to je iz dušika, ogljika in vode in s tem ustvarili kemične sestavine, ki so kot hrane rastlinstvu omogočile rastlinam razvoj in obstoj. Rastlinstvo pa zopet tvori podlago življenja živali. Z drugimi besedami: mikroorganizmi vežejo anorganični, mrtvi z organičnim, živim svetom. Proces pretvarjanja anorganične snovi v organično s pomočjo mikroorganizmov se vrši še dandanes na celem svetu. Za ta važni posel uporablja mikroorganizme njih drobnost, ker jih zrak in voda lahko na velike daljave raztrosita. Selišča bakterij so se našla celo na ledenem severnem in južnem tečaju. Nadalje odlikuje bakterije izvanredna skromnost, sposobnost prilagoditve in končno neverjetna plodnost. Ena sama bakterijska kal bi dosegla, ako bi se mogla neovirano razmnoževati, v 24 urah maso od 150.000 kg teže in v enem tednu bi ta masa napolnila svetovno morje. Razume se, da narava zavira neomejeno rast bakterij s pičlostjo hrane, z razvoju škodljivimi snovi, ki jih bakterije same s presnavljanjem producirajo itd. Čim smo spoznali, kako se ti mikroorganizmi v življenju udeležujejo, nam je postanek organičnega življenja iz anorganičnega dovolj pojasnjen. Nerešeno pa je ostalo vprašanje, odkod izvirajo prve bakterije, odnosno kako je nastalo življenje sploh na naši zemlji? Bogotajci — in teh je med pravimi učenjaki malo — pripisujejo postanek življenja golemu slučaju, večina učenjakov pa vidi v postanku prvega življenja vsemogočnost božjo. Z ostalimi

hipotezami (domnevami) o tem vprašanju pa se na tem mestu ne moremo pečati.

Nadalje se nam vsiljuje vprašanje, kaj se zgodi s telesom rastline, živali in človeka, čim je življenje v njem ugasnilo? Če je zgradila rastlina s pomočjo bakterij, žival s pomočjo rastline in človek s pomočjo rastline in živali svojo telesno materijo v tako čudovito zgradbo in če se porajanje teh bitij vrši nepretrgoma skozi milijone let, ne bo li končno zmanjkalo gradbenega materiala, to je prvih kot je dušik, ogljik, vodik, fosfor, železo, žveplo? Ako bi telesne zgradbe živih bitij ostale po smrti nespremenjene, bi stavbenega materiala za nove organizme prav kmalu zmanjkalo in nadaljnje porajanje živih bitij bi bilo onemogočeno. Kakor je v naravi vse modro urejeno, tako je tudi poskrbljeno, da material, iz katerega je bilo živo bitje sestavljeno, po smrti razpade s pomočjo bakterij v gori navedene enostavne prvine, iz kojih se sestavi zopet pod vplivom bakterij nova organska snov. Tako vidimo, da obstoja večer krogotok elementov in v ta krog so mikroorganizmi na dveh mrtvih vključeni: pri sestavi organske snovi in pri razkroju iste. Dočim so gotove vrste bakterij udeležene pri sestavi, se udeležujejo zopet druge vrste bakterij pri razkroju organske snovi. Kar ene naravi odvzamejo, to ji druge zopet vrnejo. Kjerkoli je treba porušiti mrtvo rastlinsko ali živalsko stavbo, tam najdemo tudi potrebne delavce, to je za to delo usposobljene bakterije. Ta proces imenujemo v navadnem življenju gnitje. Mikroorganizmi so torej oni činitelji, ki posredujejo nastajanje življenja iz mrtve materije in razpadanje rastlinskih, živalskih in človeških trupel v prvotne sestavine, iz katerih so izšla — „pomni človek, da si prah, in v prah se zopet povrneš.“

Poedini mikroorganizem pa je živa snov, sluzasta kepica, katere sestavo dandanes dobro poznamo, le uganka, odkod je prišlo v njo življenje, to je sposobnost za rast, ploditev, gibanje in izmenjavo snovi, je ostala človeškemu umu nerešena.

Človek potemtakem ni samostojno bitje v tem smislu, da bi mogel eksistirati neodvisno od ostalih, pa tudi najmanjših in najenostavnejših bitij. On se mora — hočeš, nočeš — podvreči zakonom narave in se vključiti s telesom in umom v krogotok elementov.

Toda človeški um je usposobljen, da proučuje in spoznava nalogo mikroorganizmov, da se jih poslužuje v svojo korist in da zna škodljivosti, ki jih bakterije človeškim kulturnim napravam zadajo, odvracati ali vsaj omiljevati.

Že v početku človeške zgodovine, ko človek o obstoju bakterij še sanjal ni, so bili ti mikroorganizmi naši zvesti nevidni pomagači zlasti pri pripravljanju živil tako n. pr. pri pečenju kruha, izdelavi alkoholnih pijač, mlečnih izdelkov, predvsem sira, pri proizvodnji kisa, kislega zelja itd. V obilni meri poslužuje se tudi tehnika bakterij tako n. pr. pri vrenju tobaka, v usjarstvu, pri fabricaciji škroba, papirja in različnih barv. Pri čiščenju zemlje in vode od človeških in živalskih odpadkov nam pomagajo bakterije. Tudi kemija se včasih pri analitičnih preiskavah poslužuje bakterij. Pri kon-

zerviranju zelene živalske krme v takozvanih silovih igrajo bakterije odlično vlogo. Na čudovit način sodelujejo bakterije z gotovimi rastlinami, vežejo dušik iz zraka in omogočajo na ta način samognojitev zemlje.

Po zakonih narave pa nam mikroorganizmi niso vedno prijazni pomagači, prav često se isti pojavijo kot naši neprijatelji. Kvarijo nam živila, razjedajo les in zid našega doma, napadajo koristne naše rastline in naskočijo celo kot pravi roparji človeško in živalsko telo, povzročivši ljudem in živalim bolezen in smrt. Vendar pa je človeškemu umu uspelo, da je proučil vzroke kvarnega delovanja bakterij in življenjske pogoje teh bitij in oborožen z uma svitlim mečem je napovedal človek razdiralnemu delu bakterij boj, ki nas vodi od uspeha do uspeha.

Ne samo, da znamo dandanes uspešno preprečiti kvarno delovanje bakterij na živila (meso, mleko, sir, kruh, sočivje) in pijačo (vino, pivo, kis) z razgrevanjem, sušenjem, konserviranjem, čistočo in drugimi ukrepi, mnogo človek uničuje tudi uspešno prave roparje, kliconoše bolezni, predvsem z desinfekcijo. Iznajdba mikroskopa nam je omogočila temeljito proučevanje bakterij, zlasti onih, ki povzročajo pri ljudeh in živalih kužne bolezni. Tako pozna moderna veda že večino kužnih bolezenskih kali po svoji obliki, po svojih navadah, življenjskih pojavih, po načinu razmnoževanja, širjenja in okužbe človeškega in živalskega telesa. To spoznanje pa je nam kažipot za uspešno zdravljenje kužnih bolezni s cepljenjem. Dandanes ima človek bakterije že tako v svoji oblasti, da ž njimi že druge škodljivce kot n. pr. miši in podgane uspešno zatira in v doglednem času bo morda z bakterijami uničeval tudi muhe, hrošče in drugi škodljivi mrčes.

Čeprav je človek nehote liki kamnu, rastlini in živali vključen v krogotok narave in se mora istim večnim zakonom pokoravati, vendar je prodirajočemu človeškemu umu uspelo, da vpliva na zakone narave v svoj prid. Kakor človek kroti elementarne sile in jih v svojo korist uporablja, tako obvlada dandanes tudi že svet mikroorganizmov. Najlepši dokaz, da je gospodar sveta.

.....
Fr. Ljubič:

V barakah . . .

V barakah gnilih poje lačna smrt.
Iz golih kotov lakota odseva.
Na cestah hrup, sijaj, nasmeh, napuh.
Pred borzo dela množica prepeva:
„O, daj nam danes naš vsakdanji kruh!“

Teško je biti siromak,
po blatnih cestah kruha prosit!
Lepo je biti nežni paž
in svoji dami na obrazu nosit
sladak nasmeh, a v srcu laž!

Janko Kač:

Začarana koza

Vesela zgodba za hude čase.

Vsa Savinjska dolina pozna mesarja Tonča Soboto, vi ga ne poznate? Širokopleč, zastaven in zaripel možak je.

„Saj takih je devet in devetdeset na sto mesarjev povsod po svetu in ni tisti vaš Savinjski Tonče med njimi pač nikako sejmsko čudo“, mi ga hočete dati povsem v nič. Telesno je res podoben mesar Tonče tisočim drugim sotrpinom mesarjem. Kakor pa se loči že povprečni Savinjecan — pa brez zamere, prosim — od navadne človeške vsakdanjosti, tako ima tudi Tonče Sobota prav do umetnosti stopnjevano tisto odlično čednost, ki ji pravimo potegavnost. Prav v ozkem sorodstvu je sicer ta čednost z nečednostno lažnjivostjo, vendar jo pa že od daleč ločimo od te po njeni nezlo namerjenosti. Le enega resničnega umetnika sem še poznal v tej stroki, ki je Soboto prekašal, Dajčmanovega očeta v Solčavi, oštirja in cerkovnika. Če ga ni vzela zadnja zima, je še menda živ. Da pa tudi naš Tonče Sobota ne zaostaja mnogo za svojim vzorom, vam dokaže naslednja resnična zgodba.

Zgodaj zjutraj jo je mahnil mesar Tonče po kupčiji. Vso Šaleško dolino tja do Šentandraža je pretaknil, a nikjer ni bilo ničesar pripravnega. Kjer mu je ugajal rep, mu ni bila po godu cena, kjer cena ni bila napeta, je bilo pa bedro preohlapno. Pozno popoldne si je ogledaval pri Petraču na Kaleh zastavnega voliča, ga v duhu tehtal in shranjeval čisti dobiček. Petrač je pa trd in nikomur ničesar ne da pod ceno, najmanj pa mesarju. Težko se loči Tonče od dobrega kosa.

„Štiri pa pol. Udari, Petrač! Lep denar je,“ prigovarja mesar in otipava menda že desetič voliča pri repu.

„Lep denar sem, lep denar tjal Pet sem rekel, pa amen. Bo pa počakal. Na petrih je še vedno dovolj detelje,“ odloči kratkomalo Petrač.

„Še žal ti, bo, Petrač, če . . .“ namah utrga mesarju besedo krepak sunek od zadaj, ki ga je nemilo porinil proti jaslim. Da se ni ujel zanje, bi bil telebnil Tonče prav na kravjo posteljo.

Razsrjen se ozre mesar nazaj in vidi, kako trese poleg voliča zastaven kozel svojo redko brado in se pripravlja za nov naskok.

„Kaj ga imate tako naučenega, da meče kupce iz hleva?“ se potiplje Tonče po križu.

„Otroci so ga spačili in je kar za nadlego pri hiši,“ odvrne Petrač. Nagajiv nasmešek šine preko mesarjevega obraza:

„Da bo vsaj nekaj kupčije, koliko hočeš za kozla, Petrač?“

„Kozla vendar ne boš kupoval, če potrebuješ vola?“ ga odbije gospodar.

„Če ga kupim, ga pa kupim! 150 dinarjev ti dam zanj,“ odpira mesar svojo brejo listnico.

Za 100 dinarjev sta se pogodila; deset jih je dobil pa pastir, da mu povede zverino domov.

Petrač je stopil na prag in zadovoljno gledal čudno trojico, ki je poskakovala v dolino.

„Bog ve, kakšnega vruga si je Sobota spet izmislil. Pri cerkvi v nedeljo bom že izvedel,“ si je mislil Petrač in shranil stotak.

Mesar Tonče se je zadovoljno muzal, ko si je v duhu sestavljal načrt za kozlovsko potegavščino: „Čakaj me ti, bradati Mihevc, zavežem ti jezik, ki ga opletaš, kakor krava nemaren rep na levo in desno! Še čez sto let se ti bodo smejali.“

Seno dišeče nakladamo . . .

Zmračilo se je že, ko so prispeli kozel, pastir in mesar po zavrtih do Sobotinega hleva, kozla so privezali k jaslím, pastir jo je ubral domov, Tonče je pa stopil k Anželakovi Zefi.

„Zefa, posodi mi za nocoj svojo kozo. Eno kilo mesa imaš zato pri meni.“

Poznala je Zefa Tonča, da je dobrih rok, če gre za kakšne muhe in ni nič vprašala, kako, kaj in zakaj, temveč je pripeljala iz hleva meketavko.

Mesar je privezal kozo pred svojo gostilno, iz katere je vse prepvil glasni Mihevc in stopil pred goste navidezno prav ozlovoljen:

„Dober večer!“

„Kaj se pa tako držiš, kakor da bi ves dan sam jesih pil?“ je vzrogovil nadenj bradati Mihevc. „Kaj nisi mogel nikogar oslepariti, duša mešetarska?“

„Slaba je bila kupčija, zares. Nate sem se pa vendar spomnil, čeprav me vedno grdiš,“ je mirno odgovoril Tonče.

„Name si se spomnil: Da bi od mene kupil vola, menda ja ne. Razen žene in mačke tako nimam živega pri hiši,“ je ugibal Mihevc.

„Pa sem le mislil na te. Kozo sem ti kupil, kakor si me večkrat prosil.“

„Glej ga, glej! Kozo si mi kupil? To bo moja stara vesela! Samo denarja nimam . . .“ je mencial Mihevc.

„Boš že poravnal, saj vem, da si poštenjak,“ je zamahnil Tonče z roko.

„Kje jo pa imaš, kje jo pa imaš?“ je hitel veseli Mihevc.

„Zunaj je privezana. Kar poglej si jo, če bo zate,“ je rekel mesar in stopil na prag. Dekla je prinesla iz kuhinje luč. Vsa pijana družčina se je zgrnila za Mihevcem pred gostilno in pretipavala ubogo meketavko, ki je začudena gledala neznane obraze.

„Ne bo slaba!“ je odločil kovač Julež, ki se je razumel na živino, ko je pogledal kozi na zobe. „Tratnica je s šestimi sekavci. Te imajo sladko mleko. Gošnjice, ki obirajo le grmovje, imajo le štiri sekavce in grenko mleko.

„Pa ringelce ima, kakor mestna gospa!“ je vpil Kozarek in cukal kozo za kožna izrastka pod brado.

„Kako te zaljubljeno pogledava. Nemara se ji kar zdi, da si tudi Kozarek,“ ga je veselo dražil Mihevc.

„Vimič, poglej Mihevc, vimič. Kako ga bo vesela tvoja Jerka!“ je hitel zapiti krojaček Žmigovec in skušal kozjo revo molsti. Ker se pa revež preveč pripognil, se je vpiknil na glavo pod kozo, da ga je vsa splašena preskočila.

Spet so se zgrnili pivci v sobo in je ostala koza sama v temi.

„Da me ne boš zmiraj zmerjal, bom dal še sam za likof. Minka, postavi ga štefan na mizo!“ je ukazal mesar Tonče.

„Saj vem, da si dober. Tudi mi ne boš za hudo štel, če te kedaj z svojim umazanim jezikom oplazim. Kaj bi se kislo držali na tem polomljenem svetu,“ se je opravičeval Mihevc.

„Prav imaš, Mihevc. Le dajmo ga na kozino srečo in dobro prirejo“, je trkal mesar in so hrumeli z njim gostje, da se je slišalo na konec vasi.

Prav lahko se je izmuznil iz sobe v tem dirindaju Sobota in izmenjal izposojeno kozo pred hišo s kupljenim kozlom iz hleva. Prišedši nazaj je še zvrnil z Mihevcem kozarec, potem mu je pa s skrbjo pristavil: „Od opoldne ni bila pomolžena. Jo boš moral peljati domov, da jo mleko ne obtišči. Škoda bi bilo živali!“

„Prav imaš. Kako bo stara vesela, ko ji tako kravico pripeljem v hlev,“ je pritrdil Mihevc in se odmajal ven, odvezal živalico in krenila sta proti domu.

„Pridna meketavka, pridna!“ je božal veseli Mihevc svojo kozo in si predstavljal v duhu, kako bo presenetil svojo Jerko. Norčavi kozel pa je začel uganjati svoje burke in se zaletavati v svojega gospodarja.

„Le igray se, le! Si pač še mlada, kozika,“ je kramljal Mihevc in vdanoma prenašal vse napade hudomušnega kozla. Naenkrat se je pa pospel kozel na zadnje noge in sredo ceste položil svojega gonjača. Nič mu ni zameril Mihevc. Še vesel je bil pri misli; „Prireja bo, prireja. Do zjutraj boš pa že morala počakati.“

Počasi sta prilomastila domov. Da preseneti svojo ljubo Jerko, je postavil Mihevc svojo kozo kar v hlev in stopil ves blažen pred svojo ženo.

Z jeznim pogledom je ošinila Jerka nadelanega moža, ko jo je potrepil po rami in začel skrivnostno: „Ne ugameš, kaj sem ti pripeljal lepega.“

„O, saj vidim. Kakor vsak večer, pijano moro. Kdaj te bo pa srečala pamet!“ je godla Jerka.

„Vzemi leščerbo in lonec in pojdi pomolzt kozico, ki sem jo privezal v hlevu!“ ukazuje prav slovesno Mihevc in gleda ves zadovoljen, kako lezejo jezne gube ženinega obraza v prijazen nasmeh.

„Objemi me, ljuba Jerka!“ sili Mihevc v ženko.

„Ne budali vendar, stari, in spat zlezi,“ ga odrine Jerka, obriše s predpasnikom glinast lonec, prižge svetilko in izgine v hlev.

Počasi slači Mihevc suknič, pogovarjajoč se sam s seboj: „Ni bil slab dan. Vina do cementerenge zastonj, kozo na upanje —“

Fot. C. Švigelj

Sušenje fižola

Fot. Pečenko

Ob košnji

„Boš se ti, dedec nemarni,“ je planila tedajci nanj z jelševim paklezom Jerka, „iz svoje poštene žene norčeval! Jaz ti pokažem!“ In je padalo presenečemu možu po glavi in koder je zadelo.

„Kaj si ob pamet?“ je komaj prišel k sapi Mihevc.

„Ti pač, til Kozla molzi sam s svojimi pijanimi pajdaši. Pa še lonec mi je ubila nemarna žival, ko sem segla pod njo, da jo pomolzem. O, jaz nesrečna žena . . .“, je planila Jerka v jok.

„Kako, kozel? Sam sem videl in otipal vime,“ se odteplje prepadeni mož.

„Kar v hlev pojdi, pa si poglej svojo kozo. Pa še potiplji, če hočeš, da ti salutira. Saj pravim, pijanci si še nikoli niso kakšne pametne izmislili!“ jadikuje razjarjena žena.

Naglo je nateknil Mihevc suknič in stopil v hlev. Posvetil je „koziki“ pod vampič in je videl, da je njegova kozika res pravi smrdljivi kozel.

„Cigan nemarni, Sobotal Kozla mi je podvrgel. Jaz mu že pokažem,“ se je hudoval Mihevc. Odvezal kozla, ga nemilo meknil iz hleva ter se z njim napotil nazaj v gostilno. Pred njim se je utrgal iz teme Sobotin pomočnik, ki ga je poslal gospodar pogledat, kako bosta orala Mihevc in

Jerka zaradi kozlove kupčije in molže. Od silnega krohota je odmevala gostilna, ko je pripovedoval pomočnik, kaj je videl. Vsi so naročili na novo pijače in čakali, kdaj se prikaže Mihevc s svojo začarano kozo.

„Kje si cigan nemarni?“ je prirobantil Mihevc s kozlom pred gostilno in ga privezal za ograjo.

Vse se je zazrlo v vrata, ko je stopil razsrjeni Mihevc.

„Kaj si mi napravil, ciganski mesar!“

„Mar si znorel, Mihevc, od veselja nad svojo meketavko, da kolovratiš okrog in psuješ?“ se začudi mesar Tonče in se hinavsko nasmеjejo gostje.

„Ne norčuj se iz mene, cigan! Kaj sem kupil od tebe kozo ali kozla, to mi povej!“ sili Mihevc v mesarja.

„Pa se mu je res menda zmedlo revežu, vsi ste videli, da je bila prava resnična kozla,“ zavija sočutno oči Sobota.

„Kozo sem res kupil, domov sem pa prignjal smrdljivega kozla in je bila moja žena silno žalostna, ker je mislila, da sem se hotel jaz ponorčevati iz nje.“

„Kaj ste šlišali, kaj takega, ljudje božji. Kozji čudež! Poštena kozla se je izpremenila v kozla. Kaj če nima sam peklenšček svojih parkljev vmes,“ se čudi z vso vnemo Sobota.

„Pogledat pojdemo!“ vpije med osuplimi gosti Kozarek.

„Saj ga imam pred vrati,“ hiti pojasnevati Mihevc.

„Potem pa kar noter priženi kozji čudež, da vidimo pri luči kaj je: kozla ali kozel,“ odloči mesar Tonče, ki je vedel, da je medtem njegov pomočnik že zamenjal kozla s kozo.

Brž je odvezal Mihevc kozji čudež iz pred hiše in ga privlekel za sabo v gostilno: „No, pa pogledajte ali je kozel ali ni!“ je vprašal zmagoslavno.

„Kako bo kozel? Kaj res noriš, Mihevc? Poglej vendar vime in ringelcel!“ se je v resnici zavzel Sobota.

„Ne boš me nel Enkrat si me, drugič pa ne grem na led. Tu imaš svojega smrdljivca!“ se je smehljaj Mihevc in se ni hotel ozreti.

Vsa gostilna je kar tonila v krohotu, ko je stopil Sobota k Mihevcu in mu predlagal: „Za dva štefana staviva. Če je žival, ki jo držiš za konopec, kozla, plačaš ti, če je pa kozel, plačam jaz.“

„Velja!“ je udaril naglo mesarju v desnico Mihevc, v nadi da ga bo spet zastonj pil, in se ozrl po svojem živinčetu.

Gostje so se krohotali, da so se držali za trebuhe in so bili vsi solzni, ko so videli neznansko izgubljen izraz na Mihevčevem obličju.

Mihevc se je sesedel na stol in pogledal z belimi očmi po sobi: „Zdaj pa res ne vem, kdo je kozel. Moja kozla ni kozel, to vidim. Ali sem jaz ali pa si ti, Sobota? Zdelal si me res, da bi skoraj ne vedel ali sem dedec ali babnica. Cigan si pa le in si me dobro potegnil!“

Mesar Tonče ga je potrepljal po rami: „No, bom pa jaz trpel stavo. Na, pij, Mihevc. Tvoja Jerka pa naj pride jutri s cekarjem, da bosta imela za nedeljo dobro juho za spomin na kozji čudež.“

Vesela družina je hrumela še dolgo v noč.

Kaj je bilo pa s kozlom, bo radoveden ta ali oni. Mesar Tonče Sobota ga je zaklal, nič hudega sluteče kuharice so ga pa pokupile in plačale to zabavno zgodbo.

.....

Fot. C. Švigelj

Na paši

Tine Janhar:

Naši „Grudi“ za desetletnico

Deseto leto že si na ta način v naši „Grudi“ izmenjavamo, pilimo in dvigamo svoje nazore.

Dolga je ta doba, a vendar tako kratka za vsakega aktivnega zemljana. Saj je za pridnega človeka dan komaj opažen trenutek, a leto kakor prežijljen delovni dan.

In zopet; kaj smo v tem desetletju dosegli pozitivnega? Ničesar izrednega v prvem hipu ne opazimo — a vendar toliko komaj opaženih podrobnosti, da se niti ne dajo preceniti . . .!

Kako bi n. pr. brez posredovanja našega mesečnika „Grude“ prišli v stik s toliko stanovskimi tovariši in tovarišicami, priredili toliko pomembnih sestankov, tekem koscev, žanjic, plavačev in kolesarjev, toliko predavanj, izletov, tečajev in drugih vzgojno-poučnih ter užitekopolnih prireditev. S koliko fanti kakor dekleti bi se v danih razmerah nikdar niti ne poznali na zunaj, — „Gruda“ nam pa pomaga uravnati tudi naša duševna nagnenja, oplemenititi naša srca ter povzdigniti duha!

In kar je nadalje ničmanj važno: edino „Gruda“ se je opogumila in počela vzgajati našo kmetsko mladino, da se otrese vplivov, ki so bili vse prej ko dobrohotni.

Še potem, ko smo že ubrali neodvisno in ravno svojo pot, so se pletle mreže, s katerimi naj bi nas pritegnili nazaj v temo in nam po svoji volji odpirali polkence spoznanja. Kdo se ne spominja rotečih groženj, katere so padaje celo iz najsvetejših mest — proti našim nedolžnim in le kmetsko

zavest vzbujajočim tekmam v kmetiskem delu, ki je začetek in konec kmetškega stanu, a s tem človeštva sploh.

Zato smo (vprav po zaslugi „Grude“ zopet) vedno ponovno ugotavljali, da naše poklicno delo ni ponižujoče ali kako drugače sramotno, pač pa je nasprotno temu tako širokogrudno ter za telo kakor tudi dušo okrepčujoče, da toz. udejstvovanje še izdaleka ni niti najmanj sramuvredno pač pa skoraj sveto in zato tudi Bogu dopadljivo. Nasprotno pa obsojamo vsak izpad na naše zdravo prizadevanje kot pregrešno in zlonamerno poleno, katero nas, čeprav vrženo še s tako spretnostjo — nemore zadeti iz take plitvine niti na palec noge.

Vsa taka opažanja nam pa vlivajo novo voljo in pogum, kar oboje je tudi neobhodno potrebno, da se takih in podobnih vplivov za vselej iznebimo. Take ugotovitve nam nadalje dokazujejo, da nevarnost zlonamernega vplivanja na razvoj kmetškega pokreta še vedno obstoja in da je vedno treba z budnim očesom stati na braniku naših — z vseh strani ogroženih pravic do trdnega obstoja in svobodnega razvoja.

Ta razvoj sme uravnati samo in edino dobrohotna kritika — katera pa je bila doslej skoro popolnoma oglušena po umetno pojačanih pa žal zlonemarnih klicih.

Zato ob desetletnici „Grude“ pozivam ne samo vso mladino, ampak tudi „starino“ in vse ostale prijatelje vse današnje človeštvo vzdržujočega in zato, žal, vse premalo upoštevanega kmetijstva:

Poprimimo tako močno, da bomo ob 20 letnici „Grude“ zrl s ponosom na v celoti izvršeno sveto nalogo, t. j. vzgojiti v naši generaciji tako popolne borce, da bodo v stanu priboriti našemu kmetijstvu vse ono, kar je za njega obstoj in neokrnjen razvoj po človeški kakor božji pravici potrebno!

.....

Tone Gaspari:

Sin

Tine je počasi stopal po koritastem jarku domov.

Med hrastovjem in bukovjem je že visel mokri mrak, iz katerega je kapljalo in udarjalo po listju. Popoldne se je bila ulila ploha brez hude ure. Samo enkrat je tresnilo, pa še takrat nekje daleč zunaj na polju. Ljudje so se umaknili domov. Zvon se je zamajal, zaklenkal in izprosil. Črni oblaki so se razlezli, zableščalo se je sonce. Senožeti so se osvežile, trava je vstala in zrasla; le žito je nekoliko poglelo.

Daleč pred drvarnico ob robu gozda se je Tine ustavil. Gologlav je bil, s čopom temnih las nad očesom. Na desni je ležala njiva rži in se še malo kadila, nekoliko više se je vlekla umazana cesta. Obstal je in se čudil, kje je Cigan. Ali ga ni doma? Ali še spi? Prestopil je trdo in se zganil. Pod noge se mu je priplazil kakor tat Cigan. Po tleh je pometal s košatim

repom, uhlje položil na glavo in tenko, prav tenko zacvilil, kakor bi od veselja zajokal. Tine se je ozrl h hiši. V kuhinji se je posvetila luč. Dekla napravlja za prašiče. Pogladil je Cigana. Videl je žive, svetle oči psa, ki se je vzpel ob njem in naslonil glavo na spodnjo lakt. „Cigan!“, ga je Tine tiho in ljubo poklical. Pes ga je razumel. Zalajal je in stekel v hišo.

Tine se je odločil. Popravlil si je mokrasti čop las, da je imel čelo prosto in visoko. Zavil je ob drvarnici na gornjo stran, da pogleda, ali je v izbi svetlo. V kuhinjo ne mara. Tam sedi zmerom po večerji mati, ki je šibka in bleda kakor bolna punca, in poslušša Meto, mlekarico. In znabiti tudi še dekla štekna tam okrog. Ne mara, da bi dekla in Meta zvedeli že nocej. Zato je oprezoval pri ozkem stopnišču, pritrjenem in vtesanem na zid. Toliko časa je čakal, da je zaslišal, kako je oče odpahnil vežne duri. Poznal ga je po trdi loji in po naduhi. Senca je stopila čez prag. Oče se je ozrl na redke zvezde. „Bo! Vreme!“, je stisnil skozi zobe. „Bo!“, se je še oglasil kakor odmev, ko se je hotel obrniti. Tine se je vzravnal ob zidu in zakašljaj. Stari se je le za hip ustavil. Nato pa je stopil še trše v vežo, kakor da ni nič. Ali, duri ni zaprl. Pustil je, da so odprto zijale na cesto in na stopnišče.

Meta je vzela kanglo z mlekom in se odpravila. Komaj je odprla kuhinjska vrata, se je zatekel mimo nje Cigan in skočil ves po materi, da se ga je prav prestrašila. Lajal je in cvilil. Mati je vstala in ga odrinila. Zaskrbelo jo je. „Nekaj bo!“, je rekla in gledala Meto in psa. „Samo da ne bo kaj hudega!“ „E, prišel bo kdo! Pes zmerom zvoha!“, je Meta potolažila in odšla. Pogledala je mimogrede še zvedavo v izbo, kaj je z očetom. Vedela je, da si nista z materjo že teden dni dobra. Zaradi sina. Tine se je pred mesecem izgubil. Ne vesta zanj. V mašni obleki se je potepal. Bog, ve, kod hodi! Meta ve vse to in tudi ve, da je Tine iskal dela v fabriki v mestu. Materi je že vse to namignila. Zdaj je še vtaknila glavo prav mimo podbojev: „Lahko noč, oče!“ Stari se je napol ozrl, ker je nekaj nerodno zapisoval. Še nikoli ni tako voljno odzdravil: „Lahko noč! No pa še pridi!“ Vse je vedela mlekarica. In vendar se ji je čudno zdelo! Tako dober je nocej stari kot maslen kruh. Kaj neki piše? Po stopnišču je mrmrala, kakor bi molila, da je Tine ni razumel. Ko je stopila kakor strašilo na pot, je malo počakala. Tine se je stisnil pod stopnišče. Mislila je, da je nekaj uganila in hitro sprožila: „Nocaj bo spet vse dobro! Bog daj res!“

Čez dolgo časa je Tine le stopil naprej. Pa mu ni mogla noga po stopnicah. Poznal je očeta; kadar ga trma pograbi, je trd kakor grča. Obrneta ga le molk in delo domačih. Potem je spet kakor pri procesiji: vse vidi lepo in blagoslovljeno. Za vse ima mehko besedo in visok pogled. Zakaj v trmi in v hudem ne gleda nikamor, kakor bi ne imel oči. V nedeljo, pred štirimi tedni sta se s sinom sporekla. Tako se nista še nikoli prej. Tine je zahteval denarja za pijačo. In še prav široko je stopil pred očeta, češ, oni, ki so v fabriki, imajo denarja kot pečka, kolesa, denarnice, zlate prstane. On je berač med njimi. In velikega gruntarja sin! V fabriko pojde doma naj se zastonj peha, kdor se hoče. Pa naj hlapca vzamejo! Oče je

čakal in se nasmihal. Toda ta smeh je sin dobro poznal. Dokler ni oče pokazal od tobaka okajenih zob, je še strpel. Takrat pa, ko je sin dejal za hlapca, so se staremu razlezla usta skoraj v ušesa. Pa je vseeno počakal v tišini, ker ga je naduha. Pesti je vzdignil, da bi treščil kamorkoli, toda sin se je že izgubil po stopnicah. Mati je ves čas ždela v kuhinji in jokala k Mariji. Dekla je skozi zadnja vrata zbežala na vas.

Nocoj naj bo karkoli. Vrnil se je. Ob cirkularki bi še bilo, kjer je bil štirinajst dni na poskušnjo, toda strehe, doma ni imel. In kadar mu je cirkularka pela rezko in oglušujoče in se je žaganje kadilo pred njim, je včasi hitro pogledal skozi zaprašeno, ubito okno. Nekoč je par hipov z očmi obstal, ker je videl gozd, brazde, sonce in košček neba. Takrat bi ga pojoče zobovje kmalu zgrabilo: pet krvavih prstov bi obležalo v žaganju . . . In mislil je ob stroju, da bo zvečer spal v tujem skednju kakor razbojnik, da ne bo nikogar, ki bi se porazgovoril z njim. Kvečjemu v krčmi pijača in kvarte! Te dni mu je bilo vsega zadosti. Deset dni je samotaril v Jerajevih svislkih koncem vasi. Potem se mu je uprlo vse: cirkularka, tuja stelja, kvarte, stroji. Danes popoldne se je še potikal po robinju, spodaj ob bajerju, kjer je ob plohi vedril v šupi. Tam mu je vrtinec vzel klobuk na sredo bajerja. Ko je ponehalo, se je skozi gozd počasi kakor tujec vrnil proti domu.

Zdaj stoji na dvorišču. V hiši dve svetiljki in mir kakor pri mrliču. Tudi dekle ni slišati. Kolikokrat je prej napevala, ko je nesla prašičem. Ni vedel, da jo je stari pred nekaj dnevi segnal od jeze. Preveč je jezikala. Skoraj se je zbal sin te tišine. Toda zunaj kakor garjev pes ne zdrži več in tudi ne sme več, ker se mu že vsa vas nastavlja z vprašanji.

Prestopil je čez prag. Udaril je s peto na kamen v veži. V pravokotniku je padala luč iz izbe. Po njej se je pomaknil naprej kakor omotičen. In mati, ki je slutila nekaj že ves dan, je pogledala iz kuhinje. Ko je zavil Tine v svojo kamro, ga je zagledala. „Jezus! Tine!“ Za grlo jo je stisnilo veselje. Osolzile so se ji oči, ko ga je prijela za roko. Ni mu mogla nič povedati. Kar gledala ga je. Gledala in z očmi božala po obrazu, kakor bi bil še čisto majhen in bi ne razumel besed. Mater je sin videl in vedel je, kako v njej govori: „Tine, naš Tine! Da si le prišel!“ V obe svoji roki je skrtil njeno trepetajočo pest. Molčala sta. Polno vprašanj je sililo iz matere, a ni se upala motiti miru. Vedela je, da oče še ni odpustil. In znabiti ne bo! Kaj pa, če je odpustil? Nocoj. Zdajle, to večerno uro. Pokimala je sinu. Zasukala ga je ter ga potisnila v izbo. Tine bi takrat ubogal mater in bi šel, kamor bi hotela. Stopil je do krušne peči in se ustavil, kakor bi stal prvič tam.

Oče je vzdignil glavo. Brez besed, toda odločno je pogledal sin očetu naravnost v oči. „Tukaj sem! In tukaj ostanem!“ so govorile oči. „Jernejc!“, je mati načela plaho in vdano, da bi se je usmilil zid, „Tine se je vrnil. Pusti ga! Dala mu bom večerje!“

Stari se je vzpel ob mizi ter se vzravnal. Silno moč je začutil tisti hip v sebi. Oprl bi se ob strop in ga vzdignil, da bi dobil sape in z njo izpustil vse, kar ga je ves mesec stiskalo. Pa ni mogel zadihati. Tri korake

je prestopil. Potem je zahropel z glasom, kakor bi gromu odgovarjal: „Ti, ki si vrgel od sebe grunt! Ti —!“ Visoko nad plešo je zavihtel veliko desno pest —

Iz vasi je zazvonilo k sv. Florijanu.

Mati je sklenila roke in za njo počasi oba. „Čast sv. Florijanu, ki nas varuje ognja in vsega hudega —“, je trepetajoče molil njen glas v enakomerno in proseče udarjanje zvona.

Molili so vsi trije, zroč v tla.

Ko so se prekrizali, je oče pogledal sina ter dejal premišljeno, kakor bi besede štel: „Zjutraj na njivo! Dela in kruha bo zadosti!“

Nazaj se je pomaknil za mizo. Oddahnil se je, kakor bi se izpovedal, ter ukazal mirno: „Zdaj gremo spat!“

Gustav Strniša:

Kmet v viharju

Kje so tvoje rože, zlata zarja,
ki pod mrak skrivnostno krvave
vrh gora ogromnega oltarja:
kje meglic kadilo belo, kje?

Bog se v divjem gromu pogovarja,
kaj vprašuje me, ne ve srce;
strela strašnih bliskov krog udarja,
upe vse je umorila že.

Saj pobija toča mi pšenico,
kakor snopje tolkel bi mlatič;
tepe zemljo, ljubljeno rodnico,
žito uničuje božji bič.

Sam bi rad prenesel te udare,
Bog, le bičaj raje mi telo;
zlato žito pusti pa brez kvare
in cvetočo plodno to zemljo!

Jože Lavrič:

Spomini iz ujetništva

(Drugl del.)

Tako so nas prignali v Trident. Nismo bili sami. Od vseh koncev in krajev so hodili, tako da se nas je popoldne nabralo čez tisoč. Dogajali so se najrazličnejši prizori, eden mi je ostal posebno v spominu in mi še danes vzbuja grozo. Na strehi postaje so namreč trije italijanski alpinci zasledovali avstrijskega štabnega kapetana. Ta se je skrival za dimnike in neprestano streljal v svoje zasledovalce. Tudi ti so mu odgovarjali, a seveda brez uspeha, ker je imel kapetan dobro kritje. Nenadoma pa se je zgrudil

eden izmed treh Italijanov. V prsa zadet, je omahnil in je zdrknil po strehi navzdol. Zamizal sem z očmi. Toda Italijan je obvisel na robu strehe in držal za strešni ščit ter kričal na ves glas. Drugi Italijan mu je šel na pomoč. Prav tisti trenutek pa je počil strel, Italjan je zamahnil z rokami in vznak padel s strehe trinastropne hiše na cestni tlak. Prišla je nova pomoč. Obkolili so kapetana, ga ujeli in spravili iz hiše na vrt, tam so mu zvezali roke, ga prisnoli k zidu . . . , šest mladih alpincev je pomerilo vanj, zagrmelo je . . . in ga ni bilo več.

Med nas so se medtem pomešali italijanski vojaki in nas začeli preiskovati. Vse, karkoli smo imeli vrednega, so nam pobrali, jaz sem se le s težavo ubranil, da mi niso sneli ure z roke. Smejati sem se moral, ko sem slišal, kako se je branil Sitar iz Jesenic, ko so mu hoteli vzeti poročni prstan. Jakič, ki je znal italijansko, jim je dopovedoval na dolgo in široko, kaj je to poročni prstan, dokler jih res ni prepričal in je Sitarju prstan ostal. Ko je bilo to ropanje končano, so nas gnali dalje. Ko smo šli skozi vas Vezzano, nas je tam čakalo ljudstvo, metalo je blato v nas in vpilo „Austria kaput“. Toda eden teh jo je izkupil. Neki možak je namreč skočil k Papežu, se oprijel bale usnja, ki jo je Papež nosil in zahteval, da mu to izroči. Nekaj časa sta se ruvala, nazadnje pa se je Klešnik, ki je hodil poleg, ujezil sunil je in udaril Italijana po glavi, da se je ta v hipu zvrnil na cesto. „Zdaj pa imaš usnje!“ je zagodrnal Papež in se popraskal po nosu. „Zdaj boš menda vedel, kaj je kranjska pest!“ je dodal Pucelj in še zadnji-krat sunil s čevlji Italjana med rebra. Italjan pa je ležal ko mrtev in najbrže res ni ostal živ, saj se nihče ni zmenil zanj.

8. novembra, t. j. tri dni pozneje, smo vsi izmučeni dospeli v Rivo. Nihče se med potjo ni brigal za nas. Jedli smo, kar smo si sami nabrali po vaseh, predno smo prišli do Tridenta,

V Rivi so nas razdelili in nas nastavili v obmejnih dveh avstrijskih vojašnicah. Mi vsi in še kakih trideset drugih Slovencev smo zasedli sobo v drugem nadstropju severne vojašnice. Odložili smo težke tovore, si razdelili ležišča, polegli in zaspali.

Drugo jutro so nas porazdelili v čete, nam dodelili četnike Jugoslovane, ki so bili tudi prišli z nami, in začelo se je zopet redno vojaško življenje.

Italijani so nam povedali, da nas Jugoslovane ne smatrajo za ujetnike in da smo popolnoma nezastraženi. Določili so nam, da se tri kilomerre od Rive stran lahko svobodno gibljemo. Prepovedali pa so nam hoditi v gostilne, pohajati v druge hiše in se sestajati s civilisti. Dovolili so nam tudi nositi opasače. Pa kdo se je zmenil za italijanske ukaze! Drugi dan smo že zasedli gostilne. Tekla je zopet dobra črnina, ki je bila silno poceni.

Nekaj dni so nas tako pustili brez vsakega dela. Uredili smo si svoje straže, dežurni in častniki so vršili službo, vse je šlo v najlepšem redu, kakor v redni vojski, samo povelja smo imeli slovenska. Polkovni poveljnik je bil vojni kurat Škrjanc.

Imeli smo tudi svojo godbo od našega 17. polka, ki je tudi prišla z nami. Vsako dopoldne so nam muzikantje svirali.

Hrano smo imeli dobro. Nikdar preje ne pozneje take. Večkrat smo imeli za večerjo pečenko in te toliko, da nam je ostajala. Poleg so nam dali še priboljšek. Kruha smo prejeli eno kilo na moža, in to dobrega kruha iz najboljše moke, zraven pa še pol litra vina. Dva meseca v Rivi, to je bilo najlepše vojaško življenje in prepričan sem, da bi ga vsakdo radovoljno zamenjal z današnjim.

Življenje na planinah

Toda dnevi so hitro minevali. Začeli smo hoditi vsak dan po šest ur na delo. Raztovarjali smo razna živila, ki so jih Italijani dovažali po Gardskem jezeru in kradli smo kot srake vse, kar nam je prišlo pod roke. Vsak večer smo imeli v sobi do sto litrov vina. Garbus nam je igral harmoniko, mi pa smo peli in peli. Nekoč so nam povedali naši častniki, da nas želi videti italjanski general, kateri nas obišče drugi dan. Pripravili smo se. Dopoldne smo se uvrstili v četverstope, razdeljeni po četah. Vodili so nas naši častniki. Ob široki cesti, kjer nas je pričakoval general, je igrala naša godba. Začula so se slovenska povelja, zravnali smo se, udarili z nogami ob trdo cesto in zapičili oči v generala. Ta nas je kar gledal. Pravijo, da je rekel kasneje: „Če bi imela Italija takšne vojake, bi se ne bala cele Evrope“.

Zvečer smo se seveda napili. Vsak dan smo popivali v gostilnah. V mnogih krajih so se naši sprli z italijanskimi vojaki in civilisti. Tako je v neki gostilni naš vodja prepiral z velikim krivcem dvema italijanskima vojakoma trebuhe, da sta na mestu izdihnila, nato je pa ušel preko Švice in se srečno vrnil v domovino.

Neko noč so eni raztovarjali iz čolnov vino, domenili so se z dvema karabinerjema in ukradli so sod vina. Vino so izpili, sod pa razbili in ga vrgli v jezero. Nihče ne bi zvedel zato, da se ne bi nekateri opili do nezavesti in obležali poleg skladišča. Italjanski kapetan, ki je bil upravnik skladišča, je ugotovil, da mu manjka sod vina. Videl je ljudi, ki so ležali pijani okrog, nazadnje pa je iztaknil še ostanke razbitega sode. Tatvina je bila ugotovljena. Ker je bilo takih slučajev vse polno, je polagoma minila ital. gostoljubnost.

(Nadaljevanje prih.)

K. Wyszomirski, Varšava:

Zveza kmetske mladine poljske republike

(Zwiazek Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej.)

Hvaležen sem uredniku „Grude“, ker mi je odkazal nekoliko prostora, da Vam morem spregovoriti nekaj besed o naši organizaciji kmetske mladine.

Naša Zveza praznuje v tem letu 20letnico svojega obstoja. Za seboj ima danes že mnogo dovršenega dela, katerega sadove uživa poljski kmetijski narod.

Pred vojno naša kmetijska mladina še ni poznala nobenih organizacijskih oblik in statotov, toda čutila je v sebi neodoljivo potrebo solidarnega ustvarjajočega dela kmetijskega ljudstva. To delo je bilo v začetku predvsem pro-

Kmetska dekleta pri delu

svetno in rodoljubno. Že ti prvi koraki tako brezoblično organiziranih kmetijskih fantov in deklet pa so pomenili upor proti sužnosti tlačiteljev in proti temi, v kateri se je nahajalo poljsko podeželje.

Ni bilo to lahko delo. Vsako priložnostno sestajanje, na katerem se je poučevalo čisti poljski jezik, pelo poljske pesmi, je bilo kaznovano z zapornim in prisilnim delom. Vse zaman. Ta metoda tlačiteljev je zatirano mladino samo še utrjevala v zavesti pravičnega dela in stvorila iz nje veliko kmetijsko družino mlade Poljske. Ko je izbruhnila vojna, je ta duševno organizirana mladina podeželja kot orli poletela prva v dobrovoljske legije, branit svojo osvobodeno očetnjava.

Po vojni, ko smo uredili razmerje do svojih sosedov, je čakalo osvobodeno Poljsko nemajhno delo. Vojne operacije, ki so se odigravale na ozemlju poljske republike, so vse uničile: hiše, živi in mrtvi inventar, prometne zveze i. t. d. Poleg tega materialnega uničenja pa je prevzela osvobodjena Poljska tudi veliko duševno razvalino. Več kot stoletno suženjstvo pod tremi tujimi tlačitelji je stvorilo tudi več miselnosti v našem narodu. Vsak izmed teh različno mislečih delov naroda je hotel — želeč ji sicer najboljše — služiti domovini na svoj način. Vse to je bilo treba popraviti in usmeriti.

Ko je starejše pokolenje pričelo z obnovo materialnih dobrin, se je oprijelo mlado pokolenje duševne obnove države: Poljska vas kot dejanski

gospodar naše republike — saj tvori v državi 70% večino — je morala prevzeti na svoja ramena glavno delo tako na gospodarskem kot kulturnem polju.

Posejano seme skupnega dela pred vojno je začelo sedaj bohotno rasti v mogočno drevo. Po poedinih vaseh in poedinih pokrajinah Poljske so stopale v življenje vedno nove stotine mladinskih organizacij. Te krajevne organizacije so se družile v okrajne, te v deželne, a te v skupno celodržavno organizacijo, nazvano Związek Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej.

Delo, katerega se je lotila mlada poljska vas z največjim navdušenjem, ni imelo ugodnih pogojev. Pot do normalnega razvoja njihovega dela so ovirali nasprotniki: duhovščina, plemstvo, meščanstvo in industrija. Duhovništvo je hotelo v pokretu mladih videti boj proti veri. Zato je pri vsaki priložnosti s prižnice grmelo in grozilo. Plemstvo in meščani, katerih koristi zahtevajo, da ostane kmet neorganiziran in boječ, so peli isto pesem z duhovščino.

Toda vsa ta vojna nasprotnikov kmetske mladine ni rodila zaželjenega uspeha. Nasprotno: vse, kar je še potrebovalo „pokroviteljev“, vse, kar še ni znalo stati samostojno na svojih nogah, kar še ni imelo svojega kmetskega jaza, je ostalo v rokah naših nasprotnikov. Oni, ki so popivali žganje po krčmah, se tam pretepali in si razbijali glave, ki niso bili veri „nevarni,“ so ostali neorganizirani. V organizacijah kmetske mladine so ostali samo samostojni, značajni, idejni ljudje, razumevajoči svoje poslanstvo v narodu. In čim več so imeli protivnikov, s tem večjo energijo so vršili svoje poslanstvo na sebi samem in na teh, katere je demagogija nasprotnikov kmetske ideje odtegnila njenim vrstam.

Kmetska dekleta na tečaju

Kmetska mladina pa ni naletela na težave samo od strani svojih nasprotnikov, temveč tudi od strani svojih roditeljev, bodisi teh, ki so stali pod vplivom duhovščine bodisi onih, ki so — živeč v robstvu treh tlačiteljev

— imeli različno miselnost in so se zato politično različno udeleževali, čeprav so hoteli služiti isti kmetijski ideji. Posledica tega je bil obstoj treh kmetijskih strank, a vsaka teh strank je hotela imeti „svojo“ mladino. Organizirana kmetijska mladina, ki ni iskala osebnih koristi, temveč je hotela v pozitivnem delu služiti poljski vasi, pa je ohranila kljub vsemu složnost in je tvorila enotno, mogočno organizacijo kmetijske mladine. Ni bilo to lahko delo v dobi treh kmetijskih strank, toda zavedna kmetijska mladina je — imajoč v vidu svojo veliko zvezdo — vodnico, enotno organizacijo kmetijskega stanu, zavrgla svoje vmešavanje v dnevno politiko, zavrgla tudi metode te politike, in po 20 letih svojega dela poleg ostalega dosegla tudi to, da imamo sedaj na Poljskem mesto razbitih treh — samo eno, enotno politično kmetijsko stranko, nazvano „Stronictwo Ludowe“.

Vse delo naše mladinske zveze, ki se vrši porazdeljeno v razne odseke, se izživlja poleg teoretičnih tečajev in predavanj še v praktičnih natečajih, ki jih številno prirejajo naša društva * Mladina propagira tudi združništvo in kmetijsko šolstvo, katerega ogromno večino učencev tvorijo baš člani naše mladinske organizacije. Mi vzgajamo kremenitega, značajnega človeka, zavedajočega se svojega jaza, ki čuti potrebe rodbine, vasi, okraja in države, skratka človeka, ki je vedno, najsibodo politične razmere kakršnekoli, pozitiven za narod in državo.

„Wici-ova“** mladina tvori veliko, mlado kmetijsko rodbino doma, hoče pa stvoriti tudi veliko kmetijsko rodbino vseh Slovanov. Zato od vsega začetka sodeluje s svojimi najboljšimi močmi v Slovanski zvezi kmetijske mladine, katere temelj je bil položen v Vaši slovenski prostolici, beli Ljubljani, v letu 1924. Pomnite tudi Vi, ki tvorite krog „Grude“, da so cilji in ideali kmetijske mladine slovanskih držav eni in isti: da preskrbimo slednjemu človeku dovoljni kos kruha. Zato bodite v boju trdni in stanovitni, ne bojte se strahov, s katerimi pridejo nad vas nasprotniki kmetijskega pokreta, kajti zavedajte se vedno in povsod, da tvorimo mi vsi enotno slovansko kmetijsko družino!

.....

Mirko Mršol:

Kdaj?

Kdaj zasije
solnce svobode
tebi, tužna Istra,
Korotan, Primorje?

Tedaj, ko bomo
dovolj močni
Slovenci
s Srbi in Hrvati.

* O teh natečajih, ki jih prireja kmetijska mladina na Poljskem, bo „Gruda“ ob priliki prinesla daljši članek, ki naj opozori tudi našo organizirano mladino na enako udeleževanje ter sploh zainteresira vse naše kmetijsko gibanje za tovrstno izobrazbo.

** „Wici“ je idejno in organizatorično glasilo poljske kmetijske mladine. Izhaja vsak teden. Vsebinsko zelo dober kmetijsko-mladinski list. Po tem glasilu se tudi naziva poljska kmetijska mladina „Wici-ova“ mladina, kakor bi se pri nas naša mogla imenovati „Grudina“ mladina. Op. ur.

Kmetski mladini širom Slovenije

Ako se ozremo po naših slovenskih krajih, tedaj vidimo, da imamo ogromno število raznih društev. In marsikdo se vpraša, ali je sploh potrebno toliko organizacij. Ustanavljajo se pa še vedno nove z različnimi imeni in nameni. Nekateri se čudijo temu in si nikakor ne morejo tolmačiti tega pojava.

Vsakdo izmed vas, dragi čitatelji, ve, kako predvsem nekateri starejši ljudje godrnajo in zabavljajo proti društvom. Nikakor se jih ne morejo privaditi in tudi nočejo priznati upravičenost njihovega obstoja. Kaj je treba vsega tega — slišimo. Včasih se je pa živelo brez društev in boljše, kot današnje dni. Vprašanje se zdi zamotano, zato ga pa skušajmo razvijati, da bomo videli, kdo ima prav.

Če količkaj razmotrivamo sedanje razmere in čas v katerem živimo, kar je edino pravilno, prav lahko pridemo do prepričanja, da živimo v dobi, ki se bistveno razlikuje od starih dobrih časov. Ljudje imajo dandanes popolnoma drugačne in mnogo večje potrebe, ki pa se še vedno stopnjujejo. Večkrat so te potrebe nujne, bodisi da so gospodarskega ali kulturnega značaja. Priznati pa moramo tudi, da nam narekuje potrebe tudi moda ali moderna doba, kateri se poedinec ne more upirati, nego se mora v večini slučajev podrediti družbi, ker ga v nasprotnem slučaju ista označi za starokopitneža in nazadnjaka. Ker smo torej v večji meri odvisni od družbe, to je od skupnosti, se ji vsaj v glavnem pridružujemo. Jasno je, da svet vedno napreduje in od človeške družbe tudi vedno več zahteva. Popolnoma ubraniti se temu ne moremo, ker je pač takšen tok časa in zakon narave. Lahko pa v danih možnostih izkoristimo vse, kar nam zagotavlja obstanek in boljše življenje. Vse to je pa odvisno od nas samih. Biti moramo vztrajni, podjetni in pazno zasledovati vse, kar se godi okoli nas.

Sedanjo dobo upravičeno imenujemo dobo organizacije. Celo naše javno udejstvovanje sloni na organizaciji, to je na skupnih interesih, katere zastopa ta ali ona organizacija.

Kaj je organizacija? Ničesar drugega kot združitev več oseb, ki imajo enake zahteve in interese ali enake poglede na različne panoge javnega življenja. Te posamezne osebe iznesejo vse svoje zahteve in načrte za skupno delo v organizaciji v pravila ali program. Na ta pravila oz. program so potem posamezniki kot člani organizacije vezani, ker so skupen izraz njihovih želj, potreb in zahtev. Interesi posameznikov se dandanes umikajo interesom organizacij, ki prevzamejo vlogo močnejšega in enotnejšega zastopanja. Osebe zgublajo na svoji pomembnosti in sebičnost sama od sebe prihaja ob veljavo. Zato lahko trdimo, da so organizacije nujno potrebne in koristne, posebno radi tega, ker zastopajo interese skupnosti,

Iz vsega tega vidimo, da je sklicevanje na stare čase popolnoma pogrešno. Mi ne živimo za preteklost, ampak za bodočnost! Pametno pa je, da

se iz preteklosti učimo in kar smo enkrat zagrešili, to skušajmo v bodoče popraviti. S tarnanjem in jadikovanjem ne bomo opravili ničesar, ampak le z zdravim razumom in močno voljo, ki premaga vse. Kdor hoče napredovati, mora gledati v bodočnost, kar prav posebno velja še za kmetskega človeka.

Ko smo govorili o organizaciji, nismo naštevati posameznih imen. Organizacijo imenujemo vsako državno, javno ali privatno združbo. Sem lahko prištevamo zavarovalnice, banke, zadruga, društva, karte, truste itd., ki so pač organizacije različnega značaja in se o vseh na tem mestu ne moremo baviti. Pač pa se bomo omejili na društvo, ker je ta našim kmetiskim ljudem najbolj znana organizacija.

Kakor so različne organizacije po svojem ustroju, tako so še mnogo bolj različna društva po svojem programu in namenu. Obstojajo različna društva, ki nam že po svojem imenu povedo, kakšen namen imajo n. pr. prosvetna, gasilna, pevska, sportna itd. Med nami so najbolj znana gasilna društva in vsi vemo, da imajo predvsem človekoljuben namen, pomagati bližnjemu v nesreči. Nobeden pameten človek ne more zanikati njih potrebe.

Za kmetško mladino pa smatramo za najpotrebnejša in najvažnejša prosvetna ali izobraževalna društva. Kdor to zanika, ta ni človek današnjega časa. Razlogov za to je mnogo, prvi pa je, da čas tudi od kmetskega človeka vedno več zahteva. In kdor noče zaostajati in nazadovati, ta mora začeti z izobrazbo, ki je pravzaprav ključ do vsega napredka. Če imaš pred seboj oboroženega nasprotnika, mu ne moreš nasproti s praznimi rokami, ampak se mu lahko le oborožen postaviš v bran. Ravnotako se ne bo nobeden prepiral s človekom, ki ima polno glavo paragrafov, če on vsega tega nima. To so dejstva, s katerimi se mora vedno računati.

Pri nas na kmetih se v tem pogledu največ greši. Nekateri celo trdijo, da kmetskemu človeku ni treba biti izobražen, češ, družega ne boš delal, orati in okopavati pa itak znaš. S takšno ugotovitvijo mislijo, da so domovino že rešili! Kadar pa pride sila, je treba pa k župniku ali učitelju vprašati za svet. Takšni smo in nič drugačni! Potem se pa čudimo, če nas kdo ozmerja ali zaničuje in zapostavlja. Pa se pridušujemo, ako ni naš zastopnik iz kmetških vrst. Kakor da bi to kaj pomagalo. In nič čudnega ni, če dobivamo brce, zdaj z ene, zdaj z druge strani. Saj vedo, da je kmetški človek potrpežljiv. Ko bi bili pa mi pametni, bi pa rekli, no, če smo že brc potrebni, si jih bomo pa sami dajali, tako-le po potrebi.

Ako smo nepristranski, moramo reči, da nismo nasprotniki nobenega izobraževalnega društva na kmetih še s takim imenom, če to društvo vrši svojo nalogo, ki mora biti: izobrazba in vzgoja kmetske mladine v kmetskem duhu. Ako pa društvo ne izpolnjuje tega, akoravno ima kmetški naslov in izobraževalni značaj, tedaj ga moramo pa odločno obsojati. V takšnem društvu se kmetška mladina samo mrcvari, da ni ne ptič ne miš. Vzgoja se jo v skromno ponižne in hlapčevske kmetske ljudi, ki so naša največja nesreča in spodtika drugim stanovom. Takšne ljudi vsak opehari, spredaj in zadaj. Lepa beseda, prijazen obraz, pa je takšen človek vesel, da lahko z „gospodom“ govori. Sicer je to žalostno, res pa tudi.

Kakšni bi pa morali biti naši kmetjski fantje in dekleta? Dovolj izobraženi, kmetjsko vzgojeni in stanovsko ponosni. To je predpogoj, če pričakujemo boljših časov, katere si moramo sami ustvariti.

Rekli boste, če je tako, kako naj bi pa začeli? Tako-le fantje in dekleta: Vstopite v „Društvo kmetjskih fantov in deklet“, ki je edino pravo društvo za kmetjsko mladino. Ako pa takšnega društva v vašem kraju ni, ustanovite ga! S korajžo in z dobro voljo gre vse!

Pravim, da je edino pravo izobraževalno društvo za kmetjsko mladino. Zakaj pa, boste vprašali? Zato, ker v njem odločuje kmetjska mladina sama! Društvo boste vodili sami, kakor se vam bo zdelo najbolj, potrebno in prav. Tega v drugih društvih ni! Po drugod vodijo kmetjska društva različni šolani ljudje po svoji volji, v naših društvih pa lahko le sodelujejo in pomagajo, kakor je vam prav, ker je tudi kmetjskemu človeku dal Bog pamet zato, da lahko svobodno in sam misli, ne pa da bi mislil kdo drug mesto njega. To je pa velikanska in temeljna razlika, ki pove vse! V naših „Društvih kmetjskih fantov in deklet“ se nič ne hvalimo in ne potrebujemo nobene hvale, kakor se godi v tistih društvih, kjer odločujejo šolani ljudje, ampak se samo učimo in grajamo napake drug drugemu, ker vemo, da od same hvale še pes pogine, mi pa tega ne maramo, ker hočemo živeti in sicer tako, kakor se človeku spodobi.

Zato pa, fantje in dekleta, širom Slovenije, zdramite se! Organizirajte se in združeni bomo šli v borbo za kmetjsko čast in naše pravice! Kdor bo delal, bo zmagal in kdor bo zmagal, bo tudi živel!

.....

Ivan Albreht:

Ona sanja

O, da sem senca tvojega telesa,
da spremljam te na vsaki poti,
naj gre v resnico ali k temni zmoti,
v prepad pekla ali v nebesa,
z ljubečim srcem rada bi s teboj
z molitvijo edino v duši:
kako sem tvoja, dragi, in kako si moj.

Večerne ure kličejo strahove
in vedno, vedno se bojim,
ko tebe najsvetejši glas pozove,
da pravo pot za tabo izgrešim.

Ostani moj! Glej na višini
je brez toplote najbolj žarka luč!
Saj si dejal, da v mojega srca globini
je zate skrit do tajne sreče ključ . . .

Ne, ne! Saj vem, da le drhtenje
želja brezumnih zdaj iz mene govori.
Bila bi rada pot, resnica in življenje,
pa sem le skromna cvetka tvojih dni.

Manica Komanova:

Ob jubileju „Grude“

Čas beži enakomerno svojo pot, ne oziraje se ne na levo ne na desno. To, kar daje času njegovo vrednost in zanimivost so pa dogodki. Ti ne poznajo umerjenosti, enakomernosti, temveč se vrste včasih počasneje, včasih pa z bliskovito naglico. Vsak velik dogodek pušča za seboj močno sled in človek mora paziti, da mu v čim krajši razdalji sledi na začrtani poti.

Vedno, ko govorimo o jubilejih, se spominjamo preteklih dni, pa ne le onih, ki so v neposredni zvezi z jubilejem samim, temveč vseh onih, ki so tvorili našo dosedanjo življenjsko dobo. In ako se ob jubileju naše „Grude“ zamislimo nekoliko nazaj v dobo, ko še ni bilo listov za našo kmetško mladino, ko sploh nihče mislil ni, da je kmet izredno važen činitelj v družabnem sestavu, tedaj bomo videli, kako močni dogodki so se morali izvršiti v teku časa, da smo prispeli do današnjih dni. Danes ni več ne duha ne sluha o časih, ko je bil kmet le tlačan in ga je gospodar po mili volji izmозgaval in izkoriščeval. Kmet se je osvobodil valpta in postal je neomejen lastnik svoje zemlje. Dogodki so šli še naprej. Kmet se je sicer otresel svojih tlačiteljev in stopil na lestvici življenja za klin višje. S tem pa je uvidel, da mu je potrebna primerna izobrazba, da bo mogel stopiti še malo višje in povzdigniti svoj glas. Toda, malokateremu kmetškemu fantu je bilo dano, (o dekletu takrat sploh ni bilo govora, da bi šlo v mestne šole) da se je napotil v šole in se tu prebijal skozi pomanjkanje in se mučil s tujim jezikom „gospode“, ki ga je odbijala in poniževala. Končno se je večina teh kmetških študentov odločila za duhovniški stan in se tako vrnila med ljudstvo, da mu pomaga z nasve-

tom in tolažbo. V druge poklice jih je šlo malo, ali pa nič in tako je bil kmet pri reševanju življenjskih in državnih problemov vedno potisnjen na stran. Prišli so novi časi. Danes ne rabimo puhlih in domišljavih glav in tudi le gotovi ljudje ne morejo voditi krmilo naše ladje. Treba nam je, v prvi vrsti, vztrajnih, delovnih, razumnih in poštenih ljudi. Časi, ko se je vprašalo: „Kaj imaš?“ so minuli. Danes se vpraša: „Kaj znaš in kaj zmoreš?“ Zato nam je treba volje in vztrajnosti, treba nam je zdravega in vsem prilikam doraslega človeka. Nihče te ne vpraša, če ti je tekla zibelka v kmetški ali mestni hiši. Vsa pota so odprta vsakomur, ki hoče resno delati. Celo na vodilnih, državnih mestih srečavamo kmetške sinove in celo take, ki niso prejeli diplom raznih visokih šol, temveč so z vso vztrajnostjo prebili težko življenja in z močno voljo dosegli visoko stopnjo samoizobrazbe. Ti ljudje dela in marljivosti naj nam bodo vzor, kako se moramo z lastno silo povzpeli nad črto povprečnosti. Zatorej, vsako kmetško dekle, vsak kmetški fant vedi, da ti je samoizobrazba nujno potrebna. Išči si družbe v vrstah kvišku stremečih ljudi in vztrajaj na poti, katero ti kažejo tvoji vzorniki.

Še par besed „Grudi“. 10 let človeškega življenja od rojstva dalje je pač malo in o 10 letnem otroku ne vemo dosti kakšen bo, ko se postavi na lastne noge. 10. leto revije pa je mnogo! Ako jo ljudje sprejemajo v svojo sredo polnih 9 let je to znak, da je, ne le zmožna življenja, ampak tudi vredna svojega obstoja. Zato moramo ob vstopu v jubilejno leto, naši „Grudi“ kar najiskreneje čestitati, želeč ji še mnogo let lepega in plodovitega dela! Tebi, kmetško dekle, kmetški fant, naj pa bo „Gruda“ zvest tovariš in učitelj. Okleni se je in pojdi z njo do velike zmage, do lepših in srečnejših dni.

Metka:

Našim dekletom

Ob desetletnici naše Grude si naj šteje vsaka naročnica in čitate-

ljica v veliko in prijetno dolžnost, da pripomore čim najbolj, da si Gruda utrdi še širši krog. Zato poskrbite dekleta, da si vaše znanke in prijateljice naroče Grudo, katera je še nima. Korist, ki jo nudi Gruda dekletu je velika, le to je važno kako jo čitateljica obrne. Gruda je poučna, vzgojna. Ni dovolj, da ti prečitaš povest, ki jo prinaša list vsak mesec zato, ker je lepa ali, ker je zagonetna ali, ker se ti en ali drugi značaj v njej dopade. Poišči si jedro, nauk, ki tiči v povesti in premisli, kaj je ravno za tebe poučnega. Oglej si sama svoje napake, ki se morda zrcalijo v tej ali oni povesti in jih s trdno voljo lahko odpraviš. Potom poučne povesti se tudi zogneš marsikatero nevarnosti, ki bi te sicer lahko v življenju onesrečila. Ne misli, da je ta povest — le povest — in za kratek čas, saj v resnici ne more biti tako. Toda je resnično, četudi bridko, in mnogokrat v resnici še hujše, ker tvoja mehka duša ni odporna velikim nezgodam, ki jih skriva širni svet. Kotiček za dekleta ni kar tako en privešek Grudi, da se izpolni prostor. Temu kotičku posveti največ pažnje. Prečitaj vsebino kotička večkrat pazljivo, premotri vse in izloči iz nasvetov, kar ti pride prav in kako lahko uporabiš za svoje razmere in za svojo okolico primerno. Prav žalostna bi bila uprava Grude posebno pa še Metka, če bi

zaznala pri čitateljici našega lista, da se trdovratno drži svojih starih navad, ki so morda popolnoma napačne, škodljive zdravju in duši, lepe nasvete pa zametuje. In — če že plačaš, zakaj tudi ne izkoristiš? Torej glej, da boš res verna čitateljica in tudi zvesta, poslušna učenka Grude. Pa še nekaj! Potrudi se dekle, da boš tudi ti kaj prispevala za Grudo. Štajerka ne pozna šege in navade Dolenjke. Gorenjki so tuji običaji Belokranjc in obratno. Pišite v list in seznanite svoje sestre z vsem vašim lepim in koristnim. Tako dekleta! Vsestransko na delo v novem desetletju in to bo najlepše priznanje naši zaslužni Grudi.

Grudi!

K desetletnemu jubileju izražam našemu listu iskrene čestitke.

Deset let neumornega, zvestega in plodonosnega dela je doprinesla Gruda, v korist najširšim plastem našega naroda, stebru naše mile domovine — naši kmetski mladini. Da bi se v bodoče razširila Gruda na vse konce in kraje naše lepe slovenske zemlje, da bi vsepovsod utrjevala kmetško zavest in ponos in bi pripomogla k prepotrebni izobrazbi in tudi blagostanju naše kmetške mladine, je moja želja ob desetletnici.

Pomnoženo in razširjeno delo „Zveze Kmetских fantov in deklet“

Vsled narastlega dela v „Zvezi“, ki ga je povzročilo vedno večje in močnejše gibanje kmetške mladine in s tem ustanavljanje novih društev, je prisililo, da je „Zveza“ morala pričeti z delit-

vijo dela, in sicer na ta način, da so se ustanovili razni odseki, od katerih ima vsak svoj lasten delokrog. Da bodo naši čitatelji in organizirani člani in članice spoznali namen in smisel re-

organizacije v „Zvezi“ podajemo v naslednjem delovne načrte posameznih odsekov. Na te delovne načrte opozarjamo še zlasti naša društva, katerim ti načrti v mnogem lahko koristijo s tem, da povzamejo iz njih marsikatero smernico za svoje ožje delovanje.

Organizacijski odsek.

Glavna naloga organizacijskega odseka je, da skrbi in vodi ustanavljanje novih „Društev kmetskih fantov in deklet“ in da skuša nedelujoče oživitvarjati.

Nadalje ima nalogo izvesti popolno reorganizacijo poslovanja „Zveze“ in da organizira enotno poslovanje v naših društvi. Vsi, ki ste organizirani, dobro veste, da dela našim društvom velike neprelike to, da nimamo enotnega poslovanja in še manj enotnih knjig. Sčasoma se bo vse to uvedlo.

Naši kmetski mladinski organizaciji manjka tudi organizacijskega pravilnika, ki bi natančno določal medsebojne odnose, delokrog dela in druge podrobne določbe, ki se tičejo naslova organizacij, raznih odsekov, krojev uporaba in določitev raznih znakov, tekme i. t. d.

Dajati mora inicijativo za prirejanje „Zvezinih“ ali društvenih vsakovrstnih tečajev, tekem, proslav, poučnih zletov, predavanj i. t. d.

Predaleč bi nas zavedlo, ako bi hoteli naštevati vse, kar spada v delokrog organizacijskega odseka in tudi prostor nam tega ne dopušča. Mislimo pa, da smo podali vsaj nekaj glavnih misli, da si bodo naši tovariši in tovarišice ustvarili o odsekih in njihovih nalogah potrebno sliko.

Socijalno-politični in kulturni odsek.

Po svojem delovnem načrtu je KSP odsek tista edinica, ki skrbi za vsa vprašanja kulturnega, socialnega in političnega značaja, v kolikor ta vprašanja nujno sovpadajo v naše kmetsko-mladinsko gibanje.

V uvodu navedenih vprašanj se bo odsek loteval z dveh plati in sicer

teoretično in praktično. V prvi smeri bo prirejal sestanke in zborovanja, kjer se bo s teoretičnega vidika razpravljalo o vseh vprašanih kulturnega, socialnega in političnega značaja, zlasti pa o takih vprašanih, s katerimi mora naše gibanje prej ko slej računati ter jih stalno imeti v očeh. Na podlagi tozadevnega razmotrivanja se bodo potem utemeljevali naši odnosi do navedenih vprašanj našega javnega življenja.

Odsek bo zlasti skrbel za čim večjo utrditev in razširjenje naše idejne usmerjenosti in kmetske misli s prirejanjem predavanj, sestavljanjem raznih spisov in brošur ter večjih publikacij kot je n. pr. predvidena knjiga „o kmetsko-mladinskem gibanju“, ki bo idejno in organizatorično obravnala naše kmetsko-mladinsko gibanje. V splošnem pa bo odsek posvečal svoje delo in vso pozornost duhovnemu življenju našega mladinskega gibanja.

Finančni odsek.

V „Zvezi“ uvedena delitev dela je poklicala v življenje in delovanje tudi finančni odsek.

Znano je vsakomur, da je cilj našega mladega gibanja idejni, kulturni in socialni prepoved slovenske vasi. Mimo tega pa nas zgodovina uči, da je sleherna ideja ostala neuresničena, dasi še tako lepa, če ni imela trdne gospodarske in gnotne podlage. Razširjanje in uspevanje našega gibanja prav zato zavisi v veliki meri od samega gospodarstva v tem gibanju. Ustanavljanje nešteti novih društev, prirejanje dekliskih in fantovskih tečajev, nabavljanje potrebnih učil in organizacijskih pripomočkov, izpopolnjevanje kino in skiopitičnih aparatov in sto drugih malenkosti zahteva premišljenega gospodarstva in upravljanja financ, kajti vse navedeno je zvezano z velikimi izdatki. Te izdatke mora kriti naše gibanje iz lastnih moči in sredstev. V tem vprašanju je objeta tudi naloga finančnega odseka —: zbiranje in zopet zbiranje finančnih sil ter obenem vzgoja vseh naših pristašev in članov, da se ti čedalje trdnejše prično zavedati, kolikega pomena je slovenski

rek: „Zrno do zrna pogača, kamen do kamna palača!“ in tako po svojih močeh prispevajo v skupno gospodarstvo in finance svoj delež.

Kino-radio odsek.

Poleg drugih odsekov se je pri „Zvezi“ osnoval tudi Kino-radio odsek, ki bo skrbel za predvajanje poučnih in zabavnih filmov po naših društvih. Na ta način se bodo vzpostavile med društvi in „Zvezo“ še trdnjše vezi, kajti odsek si stavlja za program, da vsako v „Zvezi“ včlanjeno društvo vsaj enkrat mesečno obišče kino predvajalec, skupno s predavateljem iz kateregakoli drugega odseka.

Kino-radio odsek ima poleg prenosljivega kino aparata, ki ga je „Zvezi“ podaril Nj. Vel. kralj Aleksander, tudi mali skioptični aparat za projiciranje navadnih razglednic. Ta aparat se bo tekom časa preuredil tako, da ga bo mogoče uporabljati tudi tam, kjer ni električnega toka. Oba aparata, kino in skioptični, morata predvajati kjerkoli.

Čim prejme „Zveza“ vsa potrebna dovoljenja za predvajanje kinopredstav, bo odsek obiskal vsa društva po vrstnem redu prijave za obisk in predvajanja. Tozadevno naj se društva obrnejo za informacije na sam Kino-radio odsek.

Tiskovni odsek.

Tisk je sila dvajsetega stoletja, zato je eden najvažnejših pri pokretu — tiskovni odsek. Če hočemo, da se naš pokret razlije po vsej širni Sloveniji, v naše kmetske hiše, med vse naše fante in dekleta, potem moramo gledati, da vsakogar seznanimo z našim gibanjem. Da pa bo to mogoče, moramo stopiti v popolen stik med seboj. Dva načina sta, po katerih je dana možnost razmaha:

- a) Tiskanje in objavljanje vseh stvari, ki nosijo ideologijo pokreta v svet.
- b) Širjenje tiska, agitacija za naše liste, revije in knjige.

Vse tovariše in tovarišice po deželi prosimo, da posvete letošnje leto

vse svoje sile razmahu našega tiska in jim zato svetujemo sledeče:

1. Vsaka edinica naj določi tovariša, ki naj prevzame poverjenišvo tiska. Ta naj svojo funkcijo razdeli in določi nekoga, ki bo prevzel nabiranje naročnikov in agitacijo za „Grudo“, drugega za „Kmetijski list“, tretjega za „Kmetijsko Matico“.

2. Vsako društvo naj odredi nekoga za stalnega dopisnika, ki bo poročal o društvenem življenju predvsem pa o cilju letošnjega leta: o graditvi našega tiska.

3. Zbirajte prispevke ob vsaki priliki za tiskovni sklad „Grude“, ki se hoče v letošnjem letu povečati, razširiti in nuditi v vsaki panogi kulturnega in gospodarskega življenja vsakomur vsega v izobilju.

Tovariši in tovarišice! Novo leto je pred nami . . . nezorana je njiva njegova. Stisnimo si dlani in s krepkim korakom svojemu cilju nasproti: Naš tisk v vsako hišo!

Dijaški odsek.

V naslovu našega pokreta je bila od nekdanj najizrazitejša podčrtavana označba mladinski pokret. Biti in ostati mladi, to je tudi naš program za bodočnost. Mladina smo predvsem radi svojih nazorov, s katerimi pobijamo moreče stanje, ki ga nam je v zapuščino prepustila in ki ga nam obeta starejša, danes vladajoča generacija. Mladi pa hočemo in moramo ostati tudi po tem, da neprestano dovajamo v naše vrste resnično mladino, ki vstopa šele v življenje.

Dijaški odsek Zveze ima važno nalogo, da rešuje vsa vprašanja, ki se tičejo organizacije naše najmlajše mladine. Ker je program Zveze in pokreta predvsem kmetijski, t. j., ker motrimo gospodarska in kulturna vprašanja našega naroda predvsem s kmetskega stališča, posveča umevno Zveza največjo pažnjo baš naraščaju kmetskega pokolenja, naraščaju, ki prihaja še svež in prepojen z močmi naše zemlje v pokret. Naša društva po deželi sprejemajo v svoje okrilje naraščaj, ki ostaja na rodni grudi. Zveza sama pa mora čuvati nad

onimi kmetskimi fanti in dekleti, ki jih povede življenska pot v mesto k nadaljnjemu šolanju, ali k drugemu viru dohodkov. Vse doslej je mesto s svojim načinom življenja in s svojimi malo-meščanskimi nazori požiralo našega kmetskega fanta — študenta in mu kvarilo njegov kmetijski značaj, ter ga odvajalo od kmetijske miselnosti. Naloga Zveze je, da ta proces prepreči in ustavi za vselej. Zato si je dijaški odsek Zveze postavil v program, družabno povezati in idejno oblikovati kmetijsko mladino, ki prihaja v naša mesta, ki pa želi svoji grudi še vedno ostati zvesta, vsaj po miselnosti, če ji to ni več mogoče po načinu življenja. Te naloge se morajo oprijeti tudi predvsem naši pododbori, ki delujejo izven Ljubljane, Zveza jo bo pa potom posebnega društva vršila v Ljubljani. S pomočjo Zvezinih društev, naših prijateljev na deželi, prosvetnih organizacij in našega tiska bo Zveza sestavila pregled vseh kmetijskih fantov in deklet, ki se šolajo ali ki živijo v naših mestih. Z vsakim posameznim bo Zvezin mladinski odsek stopil v neposredne stike ter mu po močeh ugledil družabno in gospodarsko težko pot, ki jo hodi naš fant v mestu.

Seveda pa odsek ne bo zanemaril širiti naše miselnosti in ideje našega pokreta med ostalo doraščajočo in učeo se mladino, tako da se pokret razmahne čim boljše. Možnost za zблиžanje in torišče za delo našemu naraščaju bo skušala Zveza ustvariti v kroških ali v društvi, kakor bodo pač razmere pokazale kot najumestnejše. V njihovem okviru se bo izvajal program Zveze same, obenem pa se bo poskrbelo za tako delo in za naloge, ki bodo odgovarjale potrebam in zahtevam dijaštva in ostalega našega naraščaja. V to bodo posebno služila predavanja, sestanki, izleti, čitalnice in knjižnice. Posebno brigo pa bomo polagali tudi na socialno stran, in bomo skušali lajšati težko gospodarsko borbo našega naraščaja. Gruda pa bo služila za glasilo, nudila pa bo tudi prostor za literarno sodelovanje naše mladine.

Med visokošolci bo pa morala svoje naloge v polni meri vršiti že ob-

stoječa akademska organizacija, agrarna kljub „Njiva“, ki bo Zvezino delo složno podprla s svojimi člani.

Vsa ta organizacija je šele v početku. Čim pa se bodo pokazale trdne oblike, namerava mladinski odsek organizirati dan kmetijske mladine, ki naj bo dostojna manifestacija utrditve kmetijske miselnosti med slovensko šolajočo se mladino.

Tako bodo dotekale pokretu vedno nove delavne moči in ga ohranjevale mladostnega in borbenega.

Delovne načrte drugih odsekov: gospodarskega in dekliškega, priobčimo v naslednji številki. Zraven vseh navedenih odsekov se snuje tudi Dramatski odsek, o katerem bomo še poročali.

Pojasnilo. Vsem društvenim kakor tudi ostalim dopisnikom sporočamo, da v 11/12 št. nismo pod tem zaglavjem priobčili posameznih organizacijskih dopisov radi pomanjkanja prostora. Prav tako teh in naslednjih dopisov iz istih razlogov ne objavljamo v tej številki, kar naj nam dopisniki oprostite. Pride vse na vrsto v 2. številki.

Orla vas. V ponedeljek, 10. oktobra t. l. se je poročila v Petrovčah tov. Angela Plaskanova z gosp. Slavkom Borščekom, posestnikom in trgovcem iz Sp. Hudinje pri Celju. Tov. Plaskanova je bila vedno naša požrtvovalna sodelavka in upamo, da bo tudi v bodoče. Novoporočencema želimo mnogo veselih in srečnih dni!

Orla vas. V nedeljo, 20. nov. t. l. se je poročil tov. Anton Povše, tukajšnji mizarski mojster z gdč. Slavico Korunovo iz Trnave. Tov. Povše je bil soustanovitelj našega „Društva kmetijskih fantov in deklet“ in je dolgoletni naročnik „Grude“. Upamo, da bo še nadalje ostal naš zvesti sodelavec in član. Novo poročencema želimo v novem stanu obilo srečel

Prvi dekliški tečaj

V času od 3. do 10. januarja leta 1933 se bo vršil dekliški tečaj v Ljubljani, ki ga priredi „Zveza kmetiskih fantov in deklet“. Udeležijo se ga lahko članice naših društev in tista dekleta, ki se za naš pokret zanimajo oziroma, kjer nameravajo ustanoviti naša društva. Ob dopoldnevih si bodo udeleženske lahko ogledale razne ustanove (tovarne, muzej, Narodno galerijo, tiskarne itd.) ob popoldnevih pa se bodo vršila predavanja in bomo načrt predavanj pravočasno objavili. Zvečer bodo pa udeleženske posetile gledališče (opero in dramo) ter kino predstave.

Tečajnica nosi le stroške voznine v Ljubljano in nazaj, hrano in

stanovanje bo pa preskrbela Zveza, ako bi katera sama ne zmogla teh stroškov, kar naj v prijavi navede.

Društva kmetiskih fantov in deklet bodo v kratkem času prejela tozadevne okrožnice s programom in bodo šele na podlagi teh prijavljala svoje članice.

Ostala dekleta pa, ki niso organizirana in so izven okoliša Društev kmetiskih fantov in deklet, naj se prijavijo sama. Prijavnice naj se spišejo lastnoročno, z navedbo rojstnega datuma, poklica in stalnega bivališča ter dosedanjega udejstvovanja ter pristavijo ali si bodo preskrbele hrano in stanovanje same ali Zveza. — Zveza kmetiskih fantov in deklet v Ljubljani, Tavčarjeva ul. 3.

Vladimir Puc:

Jubilejna križanka

Vodoravno: 1. Otok pri Dubrovniku, 6. kmetški upornik, katerega so usmrtili v Zagrebu, 15. bolezen, ki jo imajo stari ljudje, 20. francoska kolonija pri Palestini, 22. naziv za stare Nemce (po francoskem izrazu, 28. poljedelski gospodar, 25. mestece v

LAP ANTON

trgovski vrtnar, **KAMNIK**
podružnica, Kranj

Vam dobavi nagrobne vence, trakove z napisi, sveže in umetne šopke ter vsakovrstne vrtnice. Izvršujem vsa obdelovanja vrtov po lastnih in po podanih načrtih.

Najuspešnejše sredstvo za rejo domače živine je brezdvomno

» **Mastin** «

Vsa nadaljna pojasnila daje brezplačno

LEKARNA TRNKOCZY, Ljubljana 91

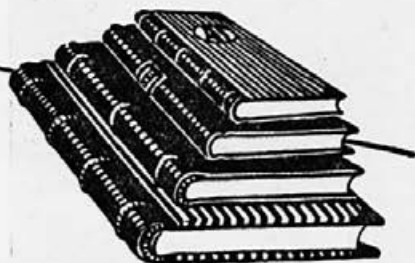
Novo otvorjena
Brezalkoholna restavracija
Pri Jugoslovanu

vsakovrstne brezalkoholne pijače in vedno gorka in mrzla jedila. Solidna postrežba.

Se priporoča

Ivan Marija Kanjc
Ljubljana, Št. Peterski most.

Polakova hiša.

Priporočam svojo z najmodernejšimi stroji opremljeno

knjigoveznicno in črtnico
trgovskih knjig

Sprejemam v delo vsa v knjigoveško stroko spadajoča dela

Anton Janežič,
knjigoveznica in črtnica trg. knjig

Ljubljana,

Florjanska ulica šte. 14

K I P I	MAVZOLEJI	UKLESAVANIE
RELIJEFI	GROBNIČE	IN ZLATENJE
ORNAMENTI	NAGROBNI	NAPISOV
CERKVENA IN	JAVNI	PORCELANSKE
STAVBNA DELA	SPOMENIKI	SLIKE
UMETNIKAMEN.	OGRAJICE	SVE TILIKE
OKVIRI ITD.	VAZE ITD.	POPRAVE ITD.

FRANJO KUNOVAR
KAMNOSEŠKO-KIPARSKO PODJETJE
POKOPALIŠČE SV. KRIŽ
L J U B L J A N A

Denar naložite

najbolje in najvarnejše
pri domačem zavodu

KMETSKI HRANILNI IN POSOJILNI DOM V LJUBLJANI

reg. zadruga z neomejeno zavezo
TAVČARJEVA (SODNA) UL. I.

Telefon št. 2847. — Rač. pošt. hran. št. 14 257. — Brzoiavi: „Kmetški dom“.

Vloge na knjižice in tekoči račun obrestuje po $5\frac{1}{2}\%$, pri tromesečni odpovedi po 7% brez odbitka davka na rente.

Stanje vlog:
Din 35,000.000.-.

Rezervni zaklad:
nad Din 900.000.-.

Jamstvo za vloge presega večkratno vrednost vlog. Strankam nudi brezplačno poštno položnice za nalaganje denarja. — Vložne knjižice drugih zavodov sprejema kot gotovino brez prekinjenja obrestovanja.

Posojila daje na poroštvo, na vknjižbo in na zastavo premičnin in vrednostnih papirjev in v tekočem računu pod najugodnejšimi pogoji.

Blagajniške u e:

Ob delavnikih od 8.—12. $\frac{1}{2}$
in od 3.—4. $\frac{1}{2}$, le ob sobotah
in dnevih pred prazniki od
8.—12. $\frac{1}{2}$ ure.

